

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

den offentlige Hovedexamen

i

Skjens lærde og Realskole

i Juli 1857.

1. Et Blik paa den christne Kirke før og efter Constantin.
Af P. C. D. A. Solfelt, Adjunct.
2. Skolefesterretninger. Af Skolens Rector.

Skien 1857.

Trykt i H. Baggers Officin
ved Th. Steen.

Et Blik paa den christne Kirke før og efter Constantin.

Paa den Tid, da Christendommen fremtraadte, var den jødiske Religion den eneste, hvis Tilhængere havde bevaret ikke alene en mekanisk Hengivenhed for Religionens ydre Former, men ogsaa en dyb Overbeviisning, og tillige den eneste, hvis Fundamentaldogmer stemmede overeens med den almindelige Trang. Alligevel var der mange Punkter i den, som gjorde det umuligt, at den kunde vinde nogen almindelig Udbredelse, hvis den havde fremstillet sig i sin oprindelige Skikkelse. Den Tids Mennesker vare altfor vante til en raffineret Philosophis Spidsfindigheder, til at de vilde have antaget en Lære, hvis dogmatiske Simpelhed blot paalagde Trosartikler, uden at efterlade nogen Plads for metaphysiske Gransøninger, hvormed i Særdeleshed Platonismen havde gjort dem saa fortrolige. Den despotiske Charakter hos det gamle Testamentes Gud vilde have tilbageskødt Mænd, hvem allerede deres egen Philosophi havde givet ganske andre Begreber om det høieste Væsen. Ceremoniernes og Doffrenes Mængde vilde have trættet dem; thi selv blandt Hedningerne havde paa den Tid, ialfald hos de mere religiøse, den Overbeviisning gjort sig gjældende, at den indre Dykkelse og den rene Vandel var den Hyldest, som Forsynet fandt meest Behag i. Endelig vilde selve Judaismens Moral

der satte Dyden i Jagttagelsen af visse Former, have staaet i en altfor stærk Modsetning til den da herskende religiøse Tolerance.

Men Toderne, der siden lang Tid, og i Særdeleshed siden deres Ophold i Alexandrien, vare indviede i alle Philosophiens Discussioner, havde i denne Retning næsten holdt lige Skridt med Hedningernes Philosopher. De havde ikke viist sig mindre subtile end disse i metaphysiske Undersøgelser, og Judaismen havde paa denne Tid undergaaet Modificationer nok til at en Lære, som udgik af dens Skjød, kunde vække Opmærksomhed og finde Bifald hos et stort Antal oplyste Mennesker. Det var selvfølgelig støttet paa een Gang paa Judaismen og paa de tidligere Aarhundreders Arbejder hos Nationer, som vare videre fremskredne end Toderne's Maaße, at Christendommen viste sig i Verden, og snart fandt en almindelig Udbredelse gjennem alle Samfundets Classer. Thi den Religion, som alene passede til Tidsaanden, var den, som hævede Menneskerne over alle synlige Gjenstande, og hverken knyttede dem til de religiøse Institutioner, der havde tabt sin Anseelse, eller til de politiske Institutioner, der alle vare despotiske. Den eneste mulige Religion var den, som paa en Tid, da Nationerne vare Slaver, for hvem der ikke kunde være nogen Fædrelandskjærlighed, samlede alle disse Nationer om een og samme Tro, og forvandlede Mennesker, der ikke mere vare Medborgere, til Brødre.

Christendommen forenede alle disse Fordele. Ved at fordomme Sandfælgigheden, Gjerrigheden og i det Hele alle uædle Lidenskaber, ved at lære, at der efter Doden kom et evigt Liv, der var vigtigere end alle Jordens Nydelser, vandt den for sig alle dem, som endnu havde bevaret nogen Følelse for den menneskelige Værdighed. Ved at lære en umiddelbar Aabenbaring, et direkte Samfund med Guddommen og en Række af Inspirationer, erholdte ved Troen og Bønne og ledsagede af overnaturlige Kræfter, behagede den dem, hvem Torsten efter det Oversandselige og Nyplatonismen havde vænnet til at ønske

en bestandig Omgang med de høiere Væsener. Ved at sætte simple og lidet talrige Ceremonier istedetfor Skikke, der deels vare oprørende, deels blevne en Gjenstand for almindelig Spot og Foragt, tilfredsstillede den Fornuften. Den tilbød den Fattige Hjælp, den Undertrykte Retfærdighed, Slaven Frihed som en Ret; den lærte kun en eneste Kjendsgjerning og forkyndte kun et eneste Haab; men i disse den aandelige og physiske Elendigheds Dage trængte Menneskerne til en Steen, som de kunde hvile sit Hoved paa, til en Kjendsgjerning, en overnaturlig Kjendsgjerning, for at de kunde udryddes af Evigheds Pine, komme til Kræfter igjen, og derpaa atter begynde paa det store aandelige Arbeide.

Ogsaa blev Christendommen fra de første Tider af antaget af en Mængde Mennesker af alle Classer. Plinius bevidner, at allerede under Trojan Personer af enhver Stand samlede sig om Korset. Forhørværende Consulere, Senatorer, Qvinder af de fornemste Slægter bekjendte sig til den. De Christne opfyldte Hoffet, Leiren og Forumet, som de selv sigte i deres Apologier.

Alligevel kunde dette ikke ske uden Kamp. I sine Berøringsspunkter med det borgerlige Samsund traadte Christendommen aabenbar i Strid med de Begreber, som Statsmændene, i Særdeleshed i vantroende Tider, gjøre sig om Religionens Nytte. I deres Dine maa den være paa det noieste forbunden med Samsundsinteresserne. Dette Liv er Maalet, Religionen et Middel. De Christne derimod betragtede Livet blot som et Middel til at naae et høiere Maal. Deres Begeistring for en kommende Verden løste dem fra Om sorgen for denne Verden og fra enhver Beskjæftigelse med en forbigaaende og forgjængelig Nutid, som gif videre end til det blot Nødvendige. Kjærligheden til Fædrelandet, hvorom der altid tales meest, jo mindre Grund der er dertil, var truet ved deres Foragt for de jordiske Ting, og man gjorde dem denne Beskyldning, uden at betænke, at der i Virkeligheden ikke var noget Fædreland, hvor-

fra de kunde løsrive sig; thi dette umaadelige Rige, denne uformelige Samling af tusinde Nationer, som ikke havde Noget tilfælles uden den samme Ulykke under det samme Nag, kunde dog ikke kaldes saaledes. Man anvendte imod dem de samme Midler, som man altid har anvendt, Angivelser, Forsølgelser og Straffe; men Virkningerne af disse Midler ere ogsaa altid de samme. De ophøiede Exmpler paa Selvsornegelse og Mod, som de Christne viste under de rædsomste Pinser, styrkede paa een Gang deres eget Samsund, og vandt deres Forsølgeres Sympathi for dem; thi der er noget Smittende i Synet af Uegennyttighed, Uforsærdethed og en urokelig Tillid midt i en vanartet Slægt, som selv ikke besidder nogen af disse Dyder. Forsølgelsen befordrede blot Christendommens Fremstridt. Den maatte nødvendigviis triumphere over Fiender, som vare uden Gnighed indbyrdes, uden noget fast System, som kun havde til sin Raadighed den brutale Styrke, og som selv anede sit eget Nederlag i det samme Dieblif, da de toge sin Tilflugt til saadanne Midler, for at forhale det. Thi selv var den klar og sammenhængende, simpel og bestemt, beroligede de jordiske Videnskaber, og hævede Mennekeheden ud af den Fordærvelsens Atmosphære, hvori den aandede med Vanskelighed og Angst og tidlige med en dyb Væmmelse for sig selv, medens den til samme Tid knyttede sig til Philosophien ved Lærdomme, som den fremstillede lutrede for de Spidsfindigheder, som tidligere havde vansiret dem, og til de gamle Skikke, men uden det Smaalige, Strenge og Faststodende, som havde været disses Særkjende. Den maatte triumphere; thi medens den befriede Fornuften fra Dialektikens uendelige Vanskeligheder, talede den til Sjelen det Sprog, som den netop trængte til at høre.

Den triumpherede virkelig; Tidens Fylde var kommen; den Almægtige lod en ny Tingenes Orden begynde, som skulde gjensøde den udartede Mennekehed, og naar man tænker paa hvad det hedenske Samsund dengang var, paa den Wantroenss Hand og alle de Wildfarelser, der vare indførte ved en Philo-

sophi, som havde gjort Ugudeligheden, Livielen og Lasten selv til et System, og naar man seer, at der paa denne den menneskelige Mands Selvforgudelse, paa denne Hjertets dybe Fordærvelse pludselig følger en ydmyg og eenfoldig Tro, de strengeste Sæder, de reneeste Dyder, saa fatter man tydelig, at denne forbausende Gjenfødsel af Menneskenaturen ikke har kunnet være Menneskeværk, siden alle Fornuftens Anstrængelser i de meest oplyste Aarhundreder, al Menneskenes Videnskab, alle deres Kunster, Institutioner og Love kun havde tjent til at nedsænke dem i en exempellos Fordærvelse. De maatte hjælpes paa en overnaturlig Maade for at komme ud af denne Oplosningens og Glendighedens Afgrund, og for at de ikke i nogen Betydning skulde tilskrive sig selv denne Frelse, vilde Gud, at Redskaberne for hans Barmhjertighed, ved at være blottede for Alt, hvad der ellers bidrager til de menneskelige Planers Held, og saa derved siensynlig skulde vise sig at være hans Tjenere. „Hvad der er daarligt for Verden haver Gud udvalgt, for at beskjemme de Vise, og Gud haver udvalgt hvad der er skrøbeligt for Verden, for at beskjemme det Stærke, og Gud haver udvalgt hvad som er uædelt for Verden, og hvad som er ringeagtet, og hvad som Intet er, for at tilintetgjøre det som er, paa det at intet Kjød skal rose sig for ham.“ (1 Kor. 1, 27-29.)

Thi at tolv Mænd, som udgik af den laveste Klasse hos et af alle andre Nationer hadet og foragtet Folk, paatage sig at forandre Verdens Udseende, at reformere den religiøse Tro og Sædernes, at afflasse de overtroiske Gudsbudskæbninger, som overalt vare paa det nærmeste sammenblandede med selve Statsforfatningen, at faae Konger og Undersaatter, Slaver og Herrer, Fornemme og Ringes, Rige og Fattiges, Lærde og U lærde til at underkaste sig en og samme Lov, der stod i den skarpeste Strid med det menneskelige Hjertes kjæreste Lidenskaber, og det uden at være støttede hverken ved nogen ydre Magt eller ved nogen høiere Daanelseres Hjælpemidler, at disse samme Mænd, trods

Keiserneſ og de Mægtigeſ Forfølgelſer, Afgudspræſterneſ egennttige Modſtand, de Lærdeſ Spot og Foragt og Fanatiſmeneſ Mæſeri, ved at viſe Nationerne Medſkabet for en vanærende Straf, have beſeiret al denne Modſtand, ſaa at efter en forholdsviis kort Tid Korſet er bleven plantet paa Keiserneſ eget Palladſ, hvorfra der var udgaaet ſaa mange blodige Forordninger mod Chriſti Diſciple, at de have undertvunget enhver menneſkelig Magt blot ved at lide og døe, det ſtaaer dog i Hiſtorien ſom en ſaa mærkværdig Undtagelſe fra Alt, hvad man ellers kjender til Menneſket, at man, uden at være blind for de naturlige Aarſager, ſom have virket med til dette Reſultat, vel neppe tør vove at paaſtaaе, at den himmeſke Barmhertighed ikke her er kommen Menneſkeheden til Hjælp, at et Lyn ikke har gliintet igjennem Mørket, for at viſe den vildfarende Slægt Veien, at en guddommelig Gaaend ikke har udſtrakt ſig, for at trække den bort fra Afgrunden, hvori den var i Begreb med at ſnylte ſig.

Men hvad der viſnok ikke mindre vidner for at det var Forſynetſ Gaaend, ſom her arbeidede med, det er den utrolige Udbredelſe, ſom Chriſtendommen fandt, ſaa at den fra det andet Aarhundrede af allerede overgik i Udſtrækning det Romerſke Rige. „Tolv fattige Fiſkere og Gaaendverkere“, ſiger en Mand, hvilſ Vidneſbyrd neppe kan være miſtænkeligt, nemlig Kouſſeau, „paatogе ſig at underviſe og omvende Verden; deres Methode var ſimpel, de prædikede uden Kunſt, men med Overbeviisningens Kraft, og af alle de Mirakler, hvormed Gud ledſagede deres Virkſomhed og hædrede deres Tro, var det meeſt forhaufende deres egen rene og hellige Wandel. Deres Diſciple fulgte dette Exempel, og Virkningen var utrolig. De hedeneſte Præſter bleve bange, og lode Fyrſterne forſtaaе, at Staten var fortabt, fordi Offerne formindſkedes. Forfølgelſerne begyndte, og Forfølgelſerne udrettede intet Andet end at fremſynde denne

Religiøns Fremskridt, som de vilde tilintetgjøre; alle Christne kappedes om at blive Martyrer, alle Hedninger om at lade sig dobe; disse første Tidens Historie er et uafbrudt Mirakel".¹⁾

Efter Tertullians energiske Udtryk var Martyrernes Blod et Christenfrø (sanguis martyrum semen Christianorum). „Vi ere fra igaar“, siger han, „og vi opfyldte Alt, eders Stæder, eders Der, eders Fæstninger, eders Municipier, eders Forsamlinger, eders Leire selv, eders Tribuser, eders Decurier, Palladset, Senatet, Forumet; vi lade Eder kun beholde Templerne“.²⁾ Fra det andet Aarhundrede af havde Christendommen udbredt sig langt udover det Romerske Rige; den havde underlagt sig baade civiliserede og barbariske Folkeslag. Capitoliets falske Guder havde skjælvet ved Synet af Korset, som en fattig Fisker fra Genesareth Sø havde plantet i Rom, og for dette samme Kors knælede til samme Tid de Skythiske Nomader, der vandrede om med sine Hjorder paa Mellemasiens Stepper. Det synes, at hverken Tid eller Rum eksisterede for Evangeliet; det var paa een Gang overalt. Christi Ord: „Naar jeg er bleven ophøiet fra Jorden, skal jeg drage Alt til mig“, lod til at ville gaae i bogstavelig Opfyldelse.

Spørger man nu om hvilken Indflydelse Christendommen har havt paa sine første Befjenderes Liv og Sæder, saa giver Historien et Vidnesbyrd derom, som aldrig er bleven benegtet, og det er vist, at man aldrig har seet saadanne Dyder fremstaae under menneskelige Loves Herredomme. Tertullian giver os følgende Skildring deraf:

1) Réponse au roi de Pologne p. 262.

2) Hesterni sumus, et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis relinquimus templa. Apolog. adv. Gent. Cap. 37.

„Vi gjøre det Gode uden Persons Anseelse, fordi vi gjøre det for os selv, ventende vor Belønning, ikke af Menneſter, hvis Erkjendtlighed og Ros vi ringeagte, men af Gud, som paalægger os denne almindelige Kjærlighed som Pligt. Enhver Handling, ethvert Ord, som kan være til Skade for vor Næste, Lyſten til det Onde, den blotte Tanke derpaa ere os i lige Grad forbudte. Hvem kunne vi hade, naar det er os befalet at elſte selv vore Fiender? Naar det er os forbudt at hævne os paa dem, der fornærme os, for ikke at blive ligesaa ſkyldige som de, hvem kunne vi da fornærme? Dømmer I selv derom! Hvor ofte raſe I ikke imod de Chriſtne, enten af egen Drift, eller for at adlyde Lovene? Hvor ofte ſtener ikke en fiendelig Nobel os, og afbrænder vore Huſe, uden at vente paa eders Befaling og uden anden Ret end Maseriets? Man ſparer ikke engang de Døde; revne ud af Gravene, hvor de hvile, af dette Dødens hellige Friſted, allerede ukjendelige, allerede lemlæſtede, mishandler man deres Liig, ſonderriver dem, og adſpreder deres Levninger. Har man nogensinde ſeet os gjengjælde dette raſende Had, ſom forfølger os hiinſides Graven? En eneste Rat, og nogle Faller vilde være tilſtrækkelige til at tage en rigelig Hævn derfor; men Gud forbyde, at en guddommelig Religion ſkulde, for at hævne ſig, tage ſin Tilflugt til menneſkelige Midler, eller at vi, ſom bekjende os til den, ſkulde bedrøves over at blive prøvede ved Lidelſer“.

„Da vi ikke bryde os om menneſkelig Ære og Anſeelse, have eders offentlige Forſamlinger ingen Tillokkelse for os. Vi afholde os fra eders Feſte paa Grund af deres overtroiſte Opriindelse. Vi have Intet tilfælles med Circusſens Uſkyligheder, Theatrets Uanſtændigheder, Arenaens Barbarier og Gymnaſternes Letſindighed. Vi udgjøre kun eet Legeme, forenede ved den ſamme Tro, den ſamme Tugt, det ſamme Haab. Vi forſamle os, i en vis Henseende, for at beſtorme Gud med vore

Bønner; denne Vold er ham velbehagelig. Vi bede for Keiseren, for hans Ministre, for alle Dyrigheder, for denne Verdens nærværende Tilstand, for Udsættelsen af Verdens Ende. Vi forsamle os, for at læse Skrifterne, i hvilke vi se, efter Omstændighederne, de Dplysninger og Udvarsler, som vi trænge til. Dette guddommelige Ord nærer vor Tro, opliver vort Haab og styrker vor Tillid. Oldinger føre Forsædet. De opnaae denne Gæde, ikke ved Penge, men ved det Vidnesbyrd, som man giver deres prøvede Dyder. Penge har ingen Indfyldelse i Guds Ting. Hvis vi besidde nogen Skat, saa er Kilden til den reen, og vi behøve ikke at rødme over at have solgt vor Religion. Enhver bidrager en ringe Sum hver Maaned, eller naar han vil, hvis han vil det, og hvis han kan det; man forpligter Ingen dertil. Gaverne ere frivillige. Vi bortødsle dem ikke til Feste, til Udsvævelser, men vi anvende dem til at understøtte og begrave Trængende, til at underholde fattige Forældreløse, Tjenere, som ikke længere kunne tjene paa Grund af Alderdom, Ulykkelige, som have lidt Skibbrud, og hvis der er Christne, som ere fordømte til Bjergværkerne, eller i Fængsel, eller forviste til Verne, alene for Guds Sags Skyld, saa aabner Religionen sin moderlige Favn for dem, som bekjende den“.

„Alligevel findes der Folk, som bebreide os disse Kjærlighedens Gjerninger. See, sig de, hvor de elske hinanden; thi hvad vore Fiender angaaer, saa hade de hinanden Alle, see, hvor de ere beredte til at døe for hinanden; hvad dem angaaer, saa ere de snarere beredte til at myrde hinanden. Med Hensyn til Brodernavnet, som vi give hinanden, saa tænker jeg, at de blot spotte over det, fordi hos dem alle Slægtskabsbetegnelser kun ere løgnagtige Kjærlighedsbenævnelser. Vi ere ogsaa eders Brødre ifølge Naturens Ret, der er alle Menneskers fælles Moder; men I ere neppe Mennesker, fordi I ere

flotte Brødre. Hvor langt sandere ere ikke de Brødre, og mere værdige til dette Navn, der erkjende den samme Gud som deres Fader, og som have ladet sig reuse af den samme Hellighedens Mand, som, udgaæde af den samme Uvidenheds Skjod, henrykte og skjælvende have stukket ind i den samme Sandheds straalende Lys. Men maaske holder man vort Broderskab for falskt, fordi vi ikke lade Skupladsen gjenlyde deraf, eller fordi vi leve som Brødre af den samme Formue, som hos Eder hver Dag vækker Splid iblandt Brødre? Naar Hjertet og Følelsen ere Eet, hvorledes skulde da Formuen være deelt? Vi have Alt fælles, undtagen vore Qvinder; det Gæste, som vi forbeholde os som vort Eget, er det Gæste, som andre Mennesker have i Fællesskab; de drive ligesom Handel med de Rettigheder, som Egetskabet giver dem, uden Tvivl efter deres Wises Exempel, en Sokrates iblandt Grækerne, en Cato iblandt Romerne, der overlode til deres Venner de Qvinder, som de havde ægtet, om imod disses Vilje, veed jeg ikke; men hvilken Agtelse for Kyndigheden kunde Hustruer have, som deres Mænd afstode saa let? O beundringsværdige Exempel paa Altiist Wiisdom og Romersk Sædelighed: en Philosoph og en Censor Utugtens Verktøier! *)

Dg vi maa lægge Mærke til at Tertullian, naar han saaledes skildrer de Christnes Dyder, idelig appellerer til Hedningernes eget Vidnesbyrd; han opfordrer dem dristig til at komme frem dermed, til at modbevise ham, saafremt han anfører Noget, som ikke skulde være almindelig anerkjendt.

Men for Hedningerne var den christelige Moral i Begyndelsen en reen Gaade. De betragtede med Forundring og næsten med Forargelse denne ophøiede Uegennyttighed, denne fuldkomne Enighed, denne medfølsomme Kjærlighed, denne Strenghed i Sæder, der stod i en saa skjærende Modsetning til deres egne

*) Apolog. adv. Gent. Cap. 36. 37. 38. 39.

Laster. Dyden forekom dem som et strækkende Mystorium. En hemmelig Angst holdt dem bort fra Jesu Disciple, fra dette nye Samfund, om hvilket Skriften i nogle saa Ord giver os en saa ophøiet Forestilling: „Den ganske Hob, som troede, havde eet Hjerte og een Sjæl, og end ikke Een sagde Noget af sit Guds at være hans eget, men alle Ting vare dem tilfælles“. (Act. 4, 32.) Hedningerne studsede ved et saadant Syn, og foruroligedes derover, og da de, fordi de ikke kjendte nogen anden Bevæggrund til menneskelige Handlinger end Egennytten, ikke kunde hæve sig til denne Hoide, saa saae de sig nødte til at beskjylde de Christne for hemmelige Forbrydelse, for at forklare sig deres offentlige Dyder. Det er tildeels, for at tilbagevise disse Beskjylninger, at Tertullian offentliggjorde sin beundringsværdige Apologi.

„Jeg kræver til Vidne“, siger han, „eders egne Retsakter, I, som hver Dag domme de Anklagede. Denne Tyv, denne Morder, denne Tempelraner, denne Forsfører, er han indskreven i eders Protokoller som Christen? Eller, naar de Christne møde for Eder, anklagede for disse Forbrydelse, er da Nogen af dem bleven funden skyldig? Det er med Eders Egne, at Fængslerne og Djerqværkerne ere opfyldte; det er med Eders Egne, at de vilde Dyr mættes, det er blandt Eders Egne, at man idelig henter disse Flokke af Forbrydere, som ere bestemte for Eders blodige Lege; der er ingen Christen, eller han er der blot fordi han er Christen; hvis han er anklaget for nogen anden Forbrydelse, saa er han ikke Christen“.

„Vi alene ere da uskyldige. Hvorfor undre sig derover, naar det er en Nødvendighed for os at være det? Underviste af Gud have vi en fuldkommen Kundskab om Dyden, som en fuldkommen Lærer aabenbarer for os, og vi udøve den med Trost og efter en frygtelig Dommers Befaling og for hans Dine. Hvad Eder angaaer, saa læres den Eder af Mennesket, befales

Eder af Mennesket. I kunne selvfølgelig hverken kjende den som vi eller udøve den som vi: Alt mangler Eder, baade Sandhedens Fylde og Autoritetens frygtelige Befegling. Hvad har Menneskets Wiisdom at betyde, naar der tales om at lære hvad der er i Sandhed godt? Hvad har hans Autoritet at betyde, naar der tales om at befale det? Den ene feiler let, og den anden foragter man let“.

„Dg i Virkeligheden, hvilken er den fuldkomneste Lære, enten den, som siger: Du skal ikke slaae ihjel, eller den, som forbyder selve Vreden? Hvilket er det fuldkomneste, at forbyde Hoer, eller at forbyde den urene Attraa? At forbyde flette Handlinger, eller at forbyde endogsaa ukjærlige Ord? At forbyde Fornærmelser, eller at forbyde endogsaa Modstanden imod dem? Dg vider desforuden, at hvad der i Eders Love synes at have Dyden til Maal, er laant af en ældre Lov, den guddommelige“.

„Alligevel, hvad er i Virkeligheden de menneskelige Loves Autoritet, som Mennesket unddrager sig ved at skjule sine Forbrydelser, og som han trodses, frivillig eller af Nødvendighed? Betænker desforuden Kortvarigheden af den Straf, som Døden ender, hvilken den nu end er. Hvad os angaaer, der skulle dømmes af en altseende Gud, og som vide, at hans Straffe ere evige, vi stræbe efter Dyden, baade fordi vi fuldkommen kjende den, og fordi der for os ikke gives noget Mørke, som er tæt nok til at skjule Forbrydelsen, og paa Grund af Straffens Storhed, der ikke alene er langvarig, men evig. Vi frygte den øverste Dommer, hvem den bør frygte, som dommer Mennesker, der frygte ham; vi frygte Gud og ikke Proconsulen“.*)

Spørge vi nu om hvorledes den christne Kirke var organiseret, og hvorledes den opfattede sit Forhold til Staten og

*) Apolog. adv. Gent. Cap. 45.

den borgerlige Dyrighed, saa finde vi, at den lige til Constantin selv besørger alle sine Anliggender. Den udnævner sine Præster, forsamler de Troende, administrerer, deciderer, udøver Tugt o. s. v., og den gjør dette, uden at Staten blander sig deri, det vil sige, uden verdslig Afhængighed, men ogsaa uden verdslig Autoritet. Inden kort Tid danne de Christne et Slags Republik i det Romerske Riges Midte, som regjerer sig selv efter sine egne Love og ved sine egne Dyrigheder, som besidder en offentlig, ved frivillige Gaver samlet Skat, hvis Medlemmer ere nøie forbundne indbyrdes ved hyppige Forsamlinger og ved den ubetingede Lydighed, med hvilken enhver Menighed modtager de Forordninger, som udgaae fra disse Forsamlinger af Biskopper eller Opsynsmænd. Saaledes see vi, at Kirkens Autoritet dengang var reent aandelig; dens Midler vare alene Dørbeweisningens; den havde ingen andre at raade over.

Saaledes var det i Begyndelsen og i lang Tid. Af hvad Bestaffenhed er nu senere, men fremdeles for Constantin, Forholdet imellem Kirken og Staten? Vi see denne i Begyndelsen at ignorere eller ringeagte Kirken, og ialfald at lade den leve og styre sig selv med fuldkommen Frihed, saalænge den er indsluttet inden et snævert Rum eller adspredt i smaa obscure Menigheder. Men derpaa gif den over fra Ringeagt til Misstro, senere til Had og Forfølgelse. Kirken havde ikke ventet paa dette Dieblif, forat aabenbare sin fuldstændige, ufravigelige Opposition imod Staten, og Intet viser bedre, hvor uafhængige den aandelige og verdslige Magt ere af hinanden. Men vi maa nøie mærke os, at denne Opposition alene gjælder Væren, Troen, at den er aldeles passiv, religiøs og ikke i nogen Henseende politisk. Thi Kirken sukker under et Herredømme, hvis Oprindelse den ubetinget respekterer som guddommelig og hellig; den troer ikke, at den oprindelige Indstiftelse af den borgerlige Regjering grunder sig paa Folkenes Dovereenskomst,

men paa den almægtige Guds Raadslutninger, og holder sig bogstavelig til det Begreb om Frihed, som Evangeliet giver, naar det kalder sig „Frihedens fuldkomne Lov“ (Jac. 1, 25.), naar Christus siger: „Sandheden skal frigjøre Eder“ (Joh. 8, 32.), eller naar Apostelen Paulus siger: „Christus har befriet os“ (Galat. 4, 31.), eller: „hvor Guds Land er, der er Frihed“ (2 Kor. 3, 17.), og: „hvert Menneske være de foresatte Dyrigheder underdanig; thi der er ikke Dyrighed uden af Gud, men de Dyrigheder, som ere, ere beskikkede af Gud, saaat hvo, som sætter sig imod Dyrigheden, imodstaaer Guds Forordning; men de, som imodstaae, skulle faae deres Dom“ (Rom. 13, 1. 2.) Det var ikke fordi den Tids Christne ikke kjendte hvad der er vore Dages Afgud, den saakaldte Folkesouverainetet; de kjendte den meget godt; thi den er langt fra nogen ny Opfindelse; men det var snarere, fordi de kjendte den kun altfor godt. Thi de levede selv iblandt disse Grækere og Romere, som havde hyllet dette Princip i dets fuldeste Udstrækning, som bestandig havde kaldet sig fri, og maatte ogsaa troet at være det, men som dog aldrig havde besiddet Andet af Friheden, end dens Vrengbillede, idet de under uafbrudte Duværlinger af deres borgerlige Forsatninger kun vare gaaede fra det ene Lag til det andet, og havde prøvet alle Tyranniets forskjellige Afarter, snart som en Gæstes, snart som den uvidende, blodtorstige og lunefulde Pøbels Trælle. De Christne holdt sig, som sagt, bogstavelig til Evangeliets Ord, og mente, at de kunde adlyde endogsaa en slet Regjering, uden derfor at ophøre at være fri, eller rettere, at de vare fri, netop fordi de adløde. At de opfattede deres Stilling paa denne Maade, seer man ligeledes af Tertullian. Paa deres Vægring, at tilbede Keiserens Billede, behandlede man dem som Dyrere og som Keiserens Fiender. Hvad svarer nu deres Apologist? „Det er ikke blandt os, men i eders egne Rækker, at I maa søge Forræderne, dem, som offentlig vise Keiseren Slaveriets foragteligste Hyldest, men hemmelig

stifte Sammensvørgelser imod ham, og som kun deeltage i de Feste, som man høitideligholder til hans Døde, for at vanhellige den offentlige Glæde ved forbryderiske Dødsfald, og indvie deres Haab om en anden Regjering ved i Hjertet at forandre Fyrstens Navn ¹⁾). Hvad os angaaer, som man aldrig har seet i noget Oprør, saa maa man, hvis man alligevel skulde tvivle om vor Underdanighed og christelige Kjærlighed til Keiseren, vide, at det for os er nødvendigt at ære i ham den Guds Valg, som vi dyrke, og den Hersker, som han har indsat. Med Hensyn til det, som man forlanger af os, saa indvilger jeg i at give Keiseren Navn af Herre, naar man kun ikke tvinger mig til dermed at forbinde Begrebet Gud; thi for Øvrigt er jeg fri; jeg har ingen anden Herre end den almægtige, evige Gud, som ogsaa er Keiserens Herre ²⁾).

Vi see saaledes, at den Tid's Christne holde sig ustravigelig til den Grundsætning, som Apostelen Paulus havde prædiket under Nero, at der er ikke Øvrighed uden af Gud, og at Modstand imod Øvrigheden er at modsætte sig Guds egen Forordning. I hele tre Aarhundreder kjende de ikke Andet end fuldkommen Underdanighed i Alt, hvad der ikke angaaer Troen, og for at den praktiske Regel for denne Underdanighed kan være klarere og simplere, saa rette de sig bogstavelig efter Frelserens Lære, og det er Præget paa Mynten, som bestemmer deres Lydighed. Det er vist, at der i denne Lære og Frem-

1) *Non ut gaudia publica celebrarent, sed ut vota propria jam edicerent in aliena solennitate, et exemplum atque imaginem spei suæ inaugurarent, nomen principis in corde mutant.* Apolog. adv. Gent. Cap. 35.

2) *Dicam plane imperatorem Dominum, sed quando non cogor, ut Dominum, Dei vice, dicam. Ceterum liber sum illi. Dominus enim meus unus est Deus omnipotens et æternus, idem qui et ipsius.* L. c.

gangsmåade ikke er nogen Begrebsforvirring eller Inconsequentse. Saadanne Disciple vise sig paa det Inderligste gjennemtrængte af den uroffelige Overbeviisning, at deres Mesters Rige ikke er af denne Verden. De forlange ikke, at deres religiøse Tro skal hyde over Statens Love, og hvis Staten havde viist den samme Retfærdighed og Klogskab, saa vilde den af Troen bevirkede Adskillelse imellem den og Kirken være bleven ligesaa fuldstændig som fredelig gennemført; men det maa indrømmes, at den sidste, idetmindste dengang, baade retlig og factisk, paa en fuldkommen tydelig Maade besvarede Spørgsmaalet om begges Forhold til hinanden i hvad der angik den, og for dens Troende var der ligesaa stor Afstand fra den ene til den anden som fra Himmelen til Jorden. Her var deres Legeme beredt til at lide Alt med Taalmodighed og Hengivelse; der var deres Sjæl fri for ethvert andet Nag end Troens. Vi maa noie mærke os denne Adskillelse; thi det var den naturlige og i hele trehundrede Aar af Kirken anerkjendte Grændse. Vi komme nu til den Epoche, da Grændsen flyttes, for aldrig mere at blive fast, idet den geistlige og verdslige Magt fra nu af ideelig trænge ind paa hinandens Omraade, hvoraf den nødvendige Følge var et uafbrudt Anarchie og Kirkens Fordærvelse. Thi „Adskillelsen imellem Kirken og Staten“, siger den berømte franske Skribent Montesquieu, „af hvilken Folkenes Rolighed er betinget, er grundet ikke alene i Religionen, men ogsaa paa Fornuften og Naturen, som ville, at de Ting, der ere virkelig adskilte, og som ikke kunne bestaae, uden de ere adskilte, aldrig maa sammenblandes“ *).

Men fra nu af indtræder en sorgelig Forandring i Kirkens Historie, som netop havde sin fornemste Aarsag i denne

*) *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence. Chap. 22.*

Sammenblanding. Der er to Bud, som Frelseren selv har erklæret for Grundvolden, hvorpaa hele Evangeliet hviler: „Du skal elske Gud over alle Ting“, og: „Du skal elske Næsten som dig selv“. En almindelig Kjærlighed skulde være Sjelen i Christendommen; den skulde drage Menneſkerne fra det Jordiske, og binde dem til hinanden indbyrdes, og netop derved blive et væsentligt Middel til at befordre Selſtabet's Bedſte. Den bandlyſte Egennytte, Uergjerrighed, Vellyſt, Uenighed, Hojmod og alle uædle Lidenſkaber; ja Apoftelen Paulus havde endogsaa alvorligen forbudt alle Underſøgelſer af Spørgſmaale, ſom kun give Anledning til ufrugtbare Stridigheder, og Intet er mere imod Christendommens Aand, end en ſaadan bitter, egenſindig og ſtridsſyg Iver, ſom, under Paaskud af at tjene Gud, ſtifter Uro i Kirken og Staten.

Diſſe Evangeliet's Lærdomme bleve ogsaa iagttagne med den ſtorſte Samvittighedsfuldhed af de forſte Chriſtne. Opſtod der en Strid, ſaa afgjordes den uden Vanſkelighed af Apoftlerne og deres Eſterfølgere. Thi de Chriſtne vare dengang enfoldige og ydmyge; de gjorde ſig ikke til af deres Indſigt, men iagttog Evangeliet's Sædelære, uden at gruble over dets Hemmeligheder. Nu derimod, da Kirken var bleven mægtig, da den af Conſtantin var bleven ophøiet til Statskirke, ſøgte man at benytte den ſom et Middel til at tilfredſtille alle ſyndige Lidenſkaber, og i Særdeleshed Uergjerrigheden. Selv hans ſtore Lovprifer, Eusebius, tilſtaaer, „at hans altfor ſtore Uenſældighed aabnede Udgang for to ſtore Laſter: for deres Voldsomhed, ſom undertrykte de Svage, for at tilfredſtille deres umættelige Gjerrighed, og for falſke Chriſtne's Hyklereri, ſom lode ſig optage i Kirkens Samfund, for at vinde Undeſt“. Da den ydmyge Tro var borte, ſaa beſtræbte man ſig for paa det ſkarpeſte at anatomere og forklare ſig Chriſtendommens uudgrundelige Myſterier, hvorved da nødvendigviis de guddom-

melige Sandheder maatte vige for de menneskelige Meninger. Deraf opstod Sekter i det Uendelige, som alle erklærede sig for de eneste, der vare i Besiddelse af Sandheden, og indfjærpede sine Bilsfarelser, som om de vare Christendommens uomtvistelige Bud, medens de alle med en lidet evangelisk Iver arbejdede paa at gjøre sig til eneherkende i Kirken og Staten. Heraf opstod der en Sammenblanding af den geistlige og verdslige Magt, som stred aldeles imod Evangeliets Aand, som man for den Tid ikke havde kjendt noget til, men som siden har aurrettet uafbrudte Forstyrrelser og bidraget til Christendommens Forvanskning i mere eller mindre Grad lige til vore Dage. Det er denne Retning, som begynder med Christendommens Ophoielse til Statskirke under Constantin, som jeg i det Folgende vil dvæle ved. „Trængslernes Dage“, siger Montesquieu i det ovenfor citerede Værk, „er ogsaa Tiden for Kirkens Storhed; naar den i Verdens Dine synes at triumfere, saa kan man være vis paa at det er Forbudet for dens Fald“.

Constantins Omvendelse, oprigtig eller beregnet, gjorde nemlig dette indtil hans Tid saa simple Spørgsmaal om Kirkens og Statens Omraade strar mere indviklet. Fra den daterer sig den erklærede Bestyttelse, som en stor Keiser skjænker Kirken, og denne Bestyttelse, som begyndte med at tolerere den nye Gudsdyrkelse og endte med at forfølge den gamle, er ikke Dyrighedens, men den Omvendtes. Profelhtismens Aand forener sig nu for første Gang med den souveraine Magt, og i Constantins Person, den orthodoxe Neophyt og seierlige Despot, har man paa een Gang to absolute Principer paa Thronen. Hvad kan han ikke gjøre? Og der er Intet, som han ikke vil gjøre, sige de kirkelige Historiefriivere, for at udbrede Troen, baade ved det Exempel, som han giver, og ved de Forordninger, som han udfæder. Saaledes varer det ikke længe, inden Loven kommer Troen til Hjælp, og med Loven følger

Magtens Anvendelse. Constantin giver sig til at udrykke Afguderiet med en Iver, som gjør ham forhadet af det Romerske Senat og Folk; thi den Christnes Agenter ledsages af Keiserens Soldater. Hans verdslige Autoritet efterlever Kirken's aandelige Dom over Arius, som Conciliet i Nicæa havde erklæret for Kjætter. De geistlige Kjævlerier blive nu Statssager, og Rettroenhedens Forsvar bliver fra nu af erklæret for den borgerlige Dyrigheds fornemste Pligt. At bruge den verdslige Magt til at befordre Kirken's Storhed, i det Haab, at denne skal gjengjelde Tjeneste med Tjeneste, var det Exempel, som Constantin testamenterede sine Efterfølgere, og som snart blev deres Valgsprog. Fra hans Tid seer man Kirken og Staten forenet, sammenblandet og veyelviis i Besiddelse af Magten.

Under Constantius og Julian hentes man imidlertid at ville vende tilbage til rigtigere og klarere Begreber. „Bland dig ikke“, skrev Biskop Hosius fra sit Forviisningssted til Keiser Constantius, „bland dig ikke i de Ting, som angaae Kirken“. „Overlad Guds Verk til sig selv“, sagde de Christne til Julian; „vor Kirkes Love ere ikke Statens Love, og Statens Love ere ikke vor Kirkes Love; straf os, hvis vi overtræde hine, men paalæg ikke vore Samvittigheder noget Nag“.

Keiser Julian erindrer paa sin Side Galilæerne, som han kalder de Christne, i ironiske Udtryk og med lidet velvillige Hensigter, om den strenge Sagttagelse af de evangeliske Regler. Han havde allerede længe næret Had til Christendommen. De usle og spidsfindige geistlige Tvistigheder, hvortil han fra Varnedommen havde været Vidne, i Førelse med de Christnes kun meget lidet christelige Levnet i det Hele, havde gjort ham den modbydelig, og han frasagde sig den offentlig, saasnart han havde bestæget Thronen. Men uagtet de hedenske Philosopher, af hvilke han var omgivet, gjorde Alt for at overtale ham til

med Vold at undertrykke den, saa valgte han, enten det nu var fordi det stred imod hans ædle og menneskekjærlige Charakter, eller fordi han virkelig var flog nok til at indsee, at en blodig Forsølgelse netop vilde virke det Modsatte af hvad der tilsigtedes med den, en dybere og listigere Plan, hvorved han skadede Christendommen mere end alle dens tidligere Forsølgere. Han kaldte alle dem tilbage, som Constantius havde forviist, baade Katholiker og Arianere, og gav Biskopperne deres Kirker igjen, for paaam at oplive iblandt dem de sorgelige Stridigheder, der havde afstedkommet saa mange Ulykker; „thi han vidste“, siger Ammianus Marcellinus, „at de vilde Dyr ikke ere saa grumme imod Menneskerne, som de Christne pleie at være imod hinanden ved deres Stridigheder“ *). Der fandtes iblandt de Christne talentsfulde Mænd, som ved den Underviisning, de gave i Sprog og Vidensfaber, bidroge meget til at skaffe Christendommen Indgang. For at berøve dem denne Fordeel, og gjøre dem ringeagtede ved Vankundighed, forbød han de Christne at besatte sig med Underviisningen, idet han brugte til Paaskud, at de, da de ikke troede paa Grækernes Religionslærdomme, heller ikke uden et skammeligt Bedrageri kunde bruge de Bøger, der vare opfyldte med disse Lærdomme. Denne samme Befaling tillod vel de Christne at besøge Skolerne, men ved et sildigere Edikt blev ogsaa dette dem forbudt, med den Erklæring, at Evangeliet burde være dem nok. Men han lod sig ikke noies hermed. Da han vidste, at Egennytten er en saa kraftig Drivefjeder til de menneskelige Handlinger, og han ikke havde gjort den Erfaring, at den Tids Christne vare nogen Undtagelse i den Henseende, saa var det i Særdeleshed

*) Det fortjener at bemærkes, at Ammianus Marcellinus ofte kaldte Julian, og i det Hele taget er saa uvartisk, at man endogsaa har aütaget, at han selv har været hemmelig Christen.

den, som han brugte som Baaben imod dem. Raadesbeviisninger, Brevsposter, Embeder, Privilegier tilfalde nu Hedningerne istedetfor de Christne. Han afskaffede de Uddelinger, som Constantin havde anordnet til Bedste for Enker og Jomfruer; han lod de hedenske Templer sættes istand paa de Christnes Bekostning; han nægtede dem Adgang til Domstolene, fordi Evangeliet forbød dem at have Processer med hinanden. Besværede de sig over Forurettelser, saa erindrede han dem om, at deres Religion jo lærte dem, at de skulde foragte denne Verdens Goder og lide Trængsler med Taalmodighed. Han berøvede den rige Kirke i Edezza dens Kostbarheder, for at gjøre Galilæerne Veien til Himmelige lettere. Han erklærede, at Religionsforskjel skulde være en lovlig Grund til Ugtefabsstilsmiss, et kraftigt Middell til at forøge Antallet af Strafaldne. Kort, han anvendte alle en listig Statsklogskabs Hjælpemidler imod Mennesker, som han vilde forføre og bringe til at vakle i deres Grundsetninger, men som han ikke vilde gjøre til Martyrer.

Men denne Tilbagevendelse til den beskedne Stilling, som de nylig havde forladt, forekom de Christne som en endnu haardere og i Særdeleshed farligere Forfølgelse end Martyriet selv. De Ivrigste toge endogsaa sin Tilflugt til oprørske Hændlinger, idet de tænkte mere paa Tabet af deres forrige blomstrende Forsatning, end paa Evangeliets Forskrifter. De Klogeste, der godt indsaae, hvor farlig Julians Politik var, fremstillede den som stridende imod Billighed, og beklagede sig derover for ham selv i de Udtryk, som jeg ovenfor har anført, idet de erklærede det for et sandt Uag, som blev paalagt Samvittighederne, og fastsatte dengang, med mere Rigtighed i Principet end Held i Anvendelsen, Grændserne for Kirkens og Statens Omraade.

Krisen gif over, og med den ogsaa den saa fornuftige Adskillelse imellem Kirkens og Statens Love. Disse blive igjen

sammenblandede. Theodosius troer ikke at kunne gjøre nogen bedre Brug af sin Magt, end at anvende den til Kirkens Tjeneste. Bestyrket i denne Beslutning ved Gregor af Nazianzes Lovtaler og opmuntret af Ambrosius, viste han efter dennes Udtryk, at hvis han havde seiret ved Guds Hjælp, saa havde han ogsaa kun seiret til hans Forherligelse. Han viste det ved at forbyde under de strengeste Straffe Udoevlsen af alle hedenste Religioner, og ved at forfølge Kjetterne, hvem han forjog fra Byerne og lod behandle som Dyrerere, naar de i mindste Maade vægrede sig ved at adlyde den Ordre, som igjen overdrog Katholikerne alle Kirker. I et Tidsrum af femten Aar udsiedte han imod dem, som ikke havde antaget hans Tro, femten strenge Edikter, hvori han kundgjorde for sine Undersaatter, at det var hans naadige Vilje, at alle de af hans milde Scepter styrede Folk ubetinget skulde antage den katholske Lære, i Mangel af hvilket de maatte forberede sig paa, uafhængig af den guddommelige Fordømmelse, at lide alle de Straffe, som den keiserlige Autoritet, veiledet af den himmelske Wiisdom, maatte finde det passende at paalægge dem. Det var saaledes at Staten tjente Kirken under Theodosius.

Men lader os alligevel i Forbigaaende lægge Mærke til den betydningsfulde Kjendsgjerning, at i denne Alliance mellem den aandelige og verdslige Magt er den første altid indtil denne Tid ydmyg, underdanig, endogsaa fuld af Smiger imod den anden, og vedbliver endnu længe at være det. Keiseren beskytter Kirken, men han beskytter den som Herre, og trods Udelukkelsen fra Sakramenterne og den hellige Messé, med hvilken Theodosius maatte udsone Blodbadet i Thessalonika, vedbliver man alligevel at iagttage den gamle Servilitets Former uden nogen Indskrænkning, og hvis Morderen, efterat have erholdt Absolution for denne Priis, troer sig, som man har sagt, mere end nogensinde forpligtet til at sørge for sine Undersaatters

evige Salighed, saa er det som Despot at han opfylder denne Forpligtelse.

Men vi maae ved Siden heraf ogsaa mærke os en anden Kjendsgjerning, som er eiendommelig for denne Epoche. Om end Statsøverhovedet beholder Despotismens Hjælpe midler og taler som Herre, om end Biskopperne, der Intet formaae ved sig selv, vise Respekt og Underdanighed i deres ydre Fremtræden, saa er alligevel deres virkelige Magt meget stor. Det er af dem at Keiseren modtager Læren, og om det end er ham, som sammenkalder Concilierne og fører Forsædet i dem, saa er dog netop hans Nærværelse selv et talende Vidnesbyrd om hvilke Trobringer Biskopperne allerede havde gjort. Naar derfor disse vise saa megen Zver, for at forherlige den keiserlige Majestæt, saa er det blot for at gjøre den til et saa meget bedre Skjold for sig selv, og det er ogsaa paa den anden Side alene denne, som giver Conciliernes Dekreter nogen Kraft. Kirken er folgelig ikke kommet under Statens Herredømme, og denne heller ikke under Kirkens; begge befinde sig derimod i den første Phase af et Forbund, hvorunder den Beslyttede lader Fyrsten beholde Protektoratets hele Pomp, men selv hoster alle Fordelene deraf. Thi takket være denne Klogskab voxer den nu i al Beskedenhed ved Hjælp af en laant Magt, som den lidt efter lidt gjør til sin egen, gjennemtrænger umærkelig det borgerlige Selskab, og nedlægger i den saaledes bearbejdede Forbund en frugtbar Sæd, Læren om de aandelige Interessers Fortrin for de jordiske Interesser, den Troendes Fortrin fremfor Borgeren, et Princip, hvis Udvikling vi snart skulle faae at see.

Fra Slutningen af det fjerde indtil Slutningen af det sjette Aarhundrede mangler det ikke paa Keisere, som gaae i Constantius's og Theodosius's Spor, og forlange at tjene Himlen, hver paa sin Maade. Under denne Periode, i hvilken Folkevandringen og det Romerske Riges Oplosning indtræffer, erfarer Kirken veveldis Fordelene og Mislighederne ved den

Understøttelse, som Politiken yder Religionen, og har Marsag til at lykønske sig eller beklage sig over Keiserens Jær, alt efter som disse begunstige hvad den erklærer for den sande Tro, eller hvad den kalder Schisma og Kjetteri. Kirken skrider fra nu af synlig Herredømmet imøde. Præsterens og Biskopperens Sprog, der nylig var saa beskedent, er bleven tillidsfuldt, ofte endogsaa stolt. Allerede under Constantius havde nogle zeltistiske Katholiker ikke respekteret den keiserlige Majestæt hos en heterodox Kyrste *). I denne Periode træffer man flere saadanne Exempler. En Kyrstinde stiger ned af sin Wogn, fordi hun har mødt Præster tilføds, idet hun boier sig for den offentlige Mening, som hun selv ikke deler. Den berømte Johanne Chrysostronus havde i sine Prædikener vovet at udfjælde Arcadius's Gemalinde, Keiserinde Eudoxia, for en Jesabel. Hun, der var en myndig Dame, som ganske beherskede sin svage Gemal, fik Chrysostronus forviist; men man saae sig formedelst Folkets trængende Skrig nødte til at kalde ham tilbage. Nu blev hans Nidkjærhed heftigere end nogensinde. Han havde besværet

*) Nogle katholiske Prælater angreb Constantius i bittere Skrifter, som de stillede til ham selv; Andre roste dem, og skrev i samme Tone. „Man holdt op at ære den keiserlige Majestæt hos en Kyrste, som yndede Kjetteriet, omendkjønt man tilførn havde æret den selv hos Tyranner, som forfulgte Christendommen“, siger Willet i sin Werdenshistorie. Som et Pexils vaa hvermeget den kristne Geistlighed allerede under Constantius havde fjernet sig fra den evangeliske Ndmng, kan anføres, at Biskop Leontius fra Tripolis havde den Uforstammethed at aflaae Keiserinde Eusebia et Gressbefæg, og at foreskrive hende det erbyggelige Ceremoniel for hans Medtagelse, at hun, naar han traadte ind i hendes Gemal, skulde strax reise sig, komme ham imøde og neie dybt for at modtage hans Velsignelse. Naar han selv havde sat sig ned, skulde hun blive staaende i en beskedent Stilling, indtil han gav hende Tegn at hun maatte sætte sig. Keiserinden forlangte rigtignok af sin Gemal, at han skulde straffe denne Fernørmelse; men Keiseren roste tværtimod Biskoppen, af Jærgt for selv at erfare en lignende Beskjæmmelse.

sig over de Lege og Dandse, hvormed man hoitideligholdt Indvielsen af en Stotte, der blev opreist til Ære for Eudoria, og hvorved man paa en upassende Raade havde forstyrret Guds-tjenesten. Keiserinden gav ham sin Fortrydelse herover tilkjende. Men nu forglemte han ganske den keiserlige Majestæt, idet han begyndte en Prædiken med disse Ord: „See, endnu raser Herodias, endnu dandser hun, endnu forlanger hun Johannes's Hoved“. En Munk blev fortørnet paa Keiser Theodosius den anden, fordi denne afflog ham en Raadesbeviisning, og havde den Dristighed at sige til ham, idet han forlod ham: „Jeg sætter dig i Band“. Keiseren skjælvde for denne latterlige Bandsættelse, og gjorde det Løfte ikke at ville spise, forend han var løst fra den. Han bad paa det indstændigste en Biskop om at udvirke denne Velgjerning for ham, men vedblev dog, trods Biskoppens Forestillinger, at afholde sig fra al Næring, indtil den uforkammede Munk havde givet ham Afløsning. Dette er det Forhold, hvori den aandelige Magt nu er kommet til den verdslige, uagtet den endnu, som en Ervning af sin Barndoms Vaner, i Regelen vedbliver at iagttage alle Respektens ydre Former med Hensyn til Keiser-titelen.

Under denne samme Epoche hde Begge hinanden mere end nogenstunde tidligere en gjensidig Understøttelse. Under Theodosius's Regjering og under Pave Siricius var der bleven indsat Inquisitorer, for at opspore Kjettere. Hans Efterfølgere paalægge de offentlige Embedsmænd at understøtte de Biskopper, hvem det var overdraget at sørge for Afskaffelsen af de hedenske Feste og at tage alle Kirker i Besiddelse. Hedningerne blive udelukkede fra Embederne ligesaavel som fra Templerne. Daaben bliver paabuden Alle af Keiser Leo under Straf af Landsforviisning, og Enhver, som vender tilbage til Afguderiet, straffes med Døden. At forstyrre med Vold Udøvelsen af den katholicke Religion er en Livsforbrydelse; offentlig at modsiges dens Dogmer en Forbrydelse, som man ligeledes maa udføre med

Landsforviisning. Manichæerne forfølges sanatist, og blive halshuggede, naar de opdages; men til Gjengjæld ere Kirkerne ukrænkkelige Fristeder for de største Forbrydere. De Geistlige blive unddragne de verdslige Dommere, og Appellerne til Rom autoriserede. Saaledes see vi henimod Rigets Fald, midt under spidsfindige Kjævlerier, udvortes og indvortes Krige og den raarste Uvidenhed, Principet om den religiøse Overlegenhed at udvikle sig og dermed tillige alle Consequenterne af det System, som gjør Troen til et Lovbud og den verdslige Magt til den geistlige Magts Redskab. Jeg vil ikke opholde mig ved det dobbelte Indbrud, som betegner denne Periode, af Barbarerne, som hærjede Occidenten, og af de mystiske, ikke mindre barbariske Stridigheder, som rystede Orienten, et rædsomt Chaos, som den Romerske Kirke forstod at benytte med en beundringsværdig Fiinhed, saa at den snart steg frem deraf i hele sin impouerende Magtsfylde, dengang maaske til Menneskeheden's Lykke i det Hele taget, men jeg vil blot nævne Theodosius's Lovbog, i hvilken en heel Bog er opfyldt med geistlige Love, hvilket næsten var at betragte som en retlig Sanktion af en allerede historisk Kjendsgjerning, og standse ved Justinian, hvis religiøse Lovgivning næsten lige til vore Dage har forviklet Begreberne om menneskelig og guddommelig Ret. Da blev der formelig tilkjendt Biskopperne Dommermyndighed, under hvilken man henlagde alle de Sager, som angik Religionen, de Geistliges og undertiden de Verdsliges kirkelige Forbrydelser, og den biskoppelige Dom blev erseveret af den verdslige Arm; de Geistlige bleve derimod fritagne for at staae under verdslige Domstole i hvilken som helst Sag uden Undtagelse. Saaledes udartede den kjærlige Tugt, som Christi Kirke havde udøvet i sine første Tider, medens den var forfulgt, istedetfor som nu at besidde jordist Magt og Storhed i fuldeste Maal. Dengang havde dens Domme, langtfra at være støttede af nogen tvungende Myndighed, alene hentet sin Kraft fra den Skyldiges frivillige Lydighed, og vare blevne uden Virkning, hvis han neg-

tede at adlyde. Men man maa ikke tro, at Justinian, fordi han væbnede Præsten, derfor havde til Hensigt at afvæbne den christne Fyrste, og om han end selv foer vild, saa var ikke derfor hans Tver imod Wildfarelsen mindre levende. Rettroenhedens Forsvar, som Constantin havde paataget sig som en Pligt, i hvilket Theodosius havde udfoldet saamegen Kraft, og en heel Række af svage Keisere efter ham saamegen Vilkaarlighed og Fanatisme, blev hos Justinian til det bestemte Forsæt at udrydde Kjetterne. Sekter, som udgjorde hele Nationer, bleve udryddede ved Lovene eller ved Sværdet, og hele Provindser bleve lagte ode; „han troede at have forøget de Troendes Antal“, siger Montesquieu, „medens han blot havde formindsket Antallet af Mennesker“ *).

Fra den Tid af blev det af de katholske Fyrster betragtet som en hellig Arv, at Kirkens Fiender ogsaa ere Fyrstens, og at den kongelige Majestæt er den guddommelige Majestæts naturlige og legitime Hævner, ligesom det blev den almindelige Overbeviisning, at det var rigtigt og fortjensfuldt at sikkre den eneste sande, det vil sige, den katholske Troes Triumph ved alle Slags Midler uden Forskjel, og at paa den anden Side enhver anden Tro ikke alene var en til den evige Fordømmelse hjemfalden Wildfarelse, men allerede her i Livet burde undertrækkes og straffes med de haardeste Pinsler, og denne dobbelte Overbeviisning gik fra Orienten over til Occidenten, hvor den viste sig endnu mere haardnakket og fanatisk, og rasede endnu mere baade med Ild og Sværd, for at vinde Sjele for Guds Rige. Jeg vil ikke opholde mig ved den Række af næsten eensformige Begivenheder, der karakterisere de følgende Perioder af Orientens Historie, og under hvilke den verdslige Magt snart behersker den geistlige, men endnu oftere bliver behersket af den, men hellere strax, efter denne korte Vandring i Orienten, gaac over til Occidenten, hvor det er let at finde nye cha-

*) Grand. et décad. des Rom. Chap. 20.

rakteristiske Kjendsgjerninger, men som dog alle ere af netop den samme Betskaffenhed som de allerede anførte.

Jeg vil begynde med Glodevig, som skaffede sine Efterfølgere Titelen af allerkristeligste Konger ved at handle ganske i Overeensstemmelse med de Ord, som Biskop Avitus af Vienne havde udtalt: „Det Valg, som du gjør af vor Tro, er en Dom, ved hvilken du dommer alle dine Folk til at modtage den“. Fra denne Dom af, hvorfra det ikke synes at Folkene have appelleret, har Frankrige stedse havt Sværdet i Haanden, for at understøtte og forsvare Kirken og forøge dens Magt, medens Geistligheden paa sin Side, efter en Historiekrivers Udtryk, gjorde sig til Slibesteen for de Franskes Sværd. Den havde ogsaa i Virkeligheden en personlig Interesse i Glodevigs Held; thi Arianismen herskede i en stor Deel af Gallien. „Lader os erobre ved Himmelen's Hjælp disse skønne Lande, som nu ere i Kjætternes Besiddelse“, udraabte den tapre og listige Franker, og Himmelen paa den ene Side ligesom Biskoppernes Intriger og Sammensværgelser paa den anden Side undlode ikke at understøtte den ærgjerrige Kriger, som havde plantet Kirken's Banner. Uagtet det for ham kun var et Paaskud, saa var Biskoppernes Triumph ikke derfor mindre virkelig; thi de naaede ikke desto mindre det Maal, som de havde havt for Øie, da de fortrak en hedensk Barbar for en af sine Undersaatter elsket, men fjættetste Fyrste. Ved at overvinde ham var det deres Fiender, som Glodevig overvandt; ved at undertvinge nye Lande lægger han nye Provindser nader den romerske Kirke, og det var, fordi han understøttede den, at han blev en Støtte af Jern efter Pave Anastasius's Udtryk i hans Brev til den omvendte Kriger. Vistnok er det saa, at Glodevig og hans Søner sammenkaldte Concilierne, og at disse forsamlede sig uden Pavens Bud, ligesom de ogsaa udnævnte Biskopperne, uden at hverken Paverne eller Geistligheden eller Folket deeltog i Valget; men disse Indgreb blive fuldkommen opveiede ved andre Indgreb af en ganske modsat Betskaffenhed, og hvis de ikke komme fra Paverne,

faa er det, fordi Paverne endnu ere beskedne Biskopper af Rom, medens de halvville Hovdinge for de frankiske Stammer i Gallien i deres Dine ere meget ophoiede Monarker. Hvad det er vigtigt at lægge Mærke til, er, at Resultaterne af Glodavigs Omvendelse vare ganske de samme som af Constantins. De barbariske Smaafonger ere ligesaavel som Keiseren Kirkens tro Allierede. Hvor Evangeliets Prædiken Intet udretter, der kommer Sværdet til Hjælp. Kirken og Staten sammenblandes, og af denne Sammenblanding udvikler sig snart Principet om Kirkens Overlegenhed. En instinktmæssig Forudseen faaer St. Peders Stol til at ryste af Glæde, efter Anastasius's Udtryk, fordi Fiskerens Garn ere fyldte med en rigelig Fangst.

Det er ogsaa interessant at lægge Mærke til at Biskoppernes Autoritet uafbrudt vorer ved Siden af Statsoverhovedernes, der udnævne og sammenfalde dem, og snart hæver sig over den. Allerede ved Glodavigs Daab udtalte de sine Fordringer i den Henseende. „Voi Hovedet og ydmyg dig!“ udraabte med høi Stemme Biskop Remigius af Reims, der forrettede Kroningen, og disse Ord bleve meget snart noget ganske andet end en blot Formular. Glodavig viste sig ikke utafnemmelig imod Biskopperne, der havde hjulpet ham med sin aandelige Autoritet; men hans Erkjendlighed blev uheldsvanger for hans Efterfølgere og for hans Land. Thi fra de Rigdomme, hvormed han overøste dem, fra den Jurisdiktion, som han skjænkede dem, fra dette første Forbund imellem Scepteret og Krumstaven kan man datere disse sorgelige Resultater, denne uindskrænkede Magt, disse Misbrug af Kirkens Byn, denne Skatammerets Udtonnelse til Fordeel for Prælaterne, som bragte allerede Gregor af Tours til at udraabe: „Biskopperne ere nu Frankriges sande Konger!“

Genimod Slutningen af Glodavigs Dynasti er Forvirringen og Uvidenheden steget til en saadan Høide, at man neppe veed hvad geistlig og borgerlig Ret er. Prælater og Adels herrer synes at kappes om hvem der kan tyrannisere meest. Paa den ene Side seer man udsvævende og blodtørstige Biskopper,

altid begjærlige, usle og krybende eller bydende og uforstammede, alt efter som Duskændighederne krævede det; paa den anden Side Konger, af hvilke Nogle paa sine Knæ tigge Munkene om Syndsforladelse, Andre myrde sin Familie og plante Korset, eller ruinere sine Undersaatter, forat berige Kirkerne, atter Andre blive kronragede og indespærrede i Klosterne som en værdig Belønning for deres egen Dvertro og deres Stamfaders ufornuftige Politif.

Kaste vi i Løbet af denne mørke frankiske Periode Blikket paa Rom, Civilisationens gamle og det religiøse Lyses nye Arne, saa finde vi der Pelagius den første, som skriver til Marfes: „Man forfølger kun, naar man tvinger til at handle urigtigt“, og som saaledes giver Magtens Anvendelse, der allerede var bleven Praxis i Trossager, Form af en Grundsatning; fremdeles Theodosius, den Sidste, hvem Biskopperne have kaldet Broder, og den Første, hvem man har kaldet regjerende Biskop, en Forandring i Titelen, som baade betegner og fremskynder en væsentligere Forandring, en Sammensætning af Ord, som rober en hemmelig Tanke, som vidner om Tidsaaendens Beskaffenhed, og forbereder paa alle Consequentserne af denne dobbelte Titel. Det vil derfor ikke være nogen synderlig Overraskelse at see Gregor den tredie gjøre sig til Herre over Erarchatet i Ravenna, som Grækerne, trætte af Kampen med Lombarderne, ikke mere tænkte paa at forsvare, og derved at lægge Grundvolden til Pavernes timestlige Magt, Zacharias at befæste Gregors Verk ved den bækjendte Erklæring, som løste Frankerne fra deres Gød til den merovingiske Slægt, og lod Childerik afloses af Pipin den lille, som sikker og udvider St. Peders Arv, og indfører Geistligheden som politisk Stand i Nationalsforsamlingen, Leo den tredie med klog Beregning, ligesom ifølge en pludselig Inspiration, at krone Karl den store, hvem det vanartede Romerfolk i sin Begeistring erklærer for kronet af Guds egen Haand. Og hvis den keiserlige Salvede har en altfor kraftig Arm til at den nye Samuel vover at gjøre den nye David Souveraineteten over Geistlighe-

den stridig, saa vil Ludvig den fromme snart betale med Renter den faderlige Erkjendtligheds Gjeld. Hans historiske Stilling er som den Romerske Stols meest underdanige Tjener, og medens Normannerne hærjede Provindserne til samme Tid som Staten blev rystet ved de frygteligste, af Geistligheden hovedsagelig oppustede Borgerkrige, var han alene beskæftiget med de latterligste Andagtsøvelser. En ny Era aabner sig fra nu af; Kirken og Staten blive fremdeles forenede; men fra Fyrsterne, der i Begyndelsen vare Kirkens Beskæftede, dernæst dens Hjælpere, og endelig Udførere af dens Befalinger, gaaer det verdslige Sværd snart over i Pavernes Hænder, som vende det imod Fyrsterne selv, og ikke forgjæves udraabe: „Sværd, Sværd, far ud af Skeden, og lad dig skjærpes for at dræbe“ *).

Efter Grundlæggelsen af det occidentalske Keiserdømme i Italien, Frankrige og Tydskland, bleve Biskopperne hos disse tre Nationer for største Delen kaldede af Fyrsterne til Ledelsen af Statssagerne. Den største Deel af de borgerlige og geistlige Love blive discuterede, antagne og publicerede af Forsamlinger, der ere sammensatte af disse Prælater og de store Adels herrer. Det var ogsaa nødvendigt, siden Uvidenheden var saa stor, at neppe engang disse sidste forstode at læse og skrive. Den Smule Kundskab, som dengang fandtes, var alene Geistligheden i Besiddelse af; men deraf fulgte mere end nogensinde en Blanding af det Geistlige og Verdslige, der gjorde det let for Prælaterne at udstrække deres Overmagt og Jurisdiktion i det Uendelige.

*) De engelske Baroner havde aftenget Kong Johan det berømte magna charta, hvilket han dog snart overtraadte, og som Pave Innocents den tredie erklærede for et Indgreb i den hellige Stols Ret igheder. Paa Grund heraf indkaldte Englænderne den franske Konge, Phillip Augusts Søn, Ludvig, der ogsaa, trods Paves Trusler, drog over til England med en Hær. Ved Esterretningen herom blev Innocents betaget af den høieste Forbittelse, og holdt fra Prædikestolen en tordnende Tale, der begyndte med de her anførte Ord.

De gjorde Paastand paa Dommermyndigheden i alle civile og criminelle Sager, som angik de Geistlige, og tiltog sig ogsaa Ret til at domme de Verdslige, under Paaastud af Sagens geistlige Bestaaffenhed, og endte med at grundlægge saagodtsom en uafhængig Regjering i enhver Stat. Man indseer let, at den Romerske Biskops Fordringer og Usurpationer voxede og styrkedes ved de andre Biskoppers, og at til Slutningen Alt, hvad disse havde erhvervet i en lang Række af Aarhundreder og ved saamange Midler, blev til særegen Nytte for den hellige Stol, takket være den Romerske Curies geographiske Stilling, religiøse Eenhed og politiske Duclighed. Paven, der saaledes blev ophøiet ved deres Dphøielse, i hvis Spids han var sat, tragtede naturligtvis efter et almindeligt Herredomme, og dette Hovede for et Legeme, hvis Lemmer vare overalt, blandede sig i Alt, og udøvede den største Indflydelse paa Alt, dette Hovede for den første Stand i den christne Verden, vilde ogsaa blive Hovedet for alle Christenhedens Folk og Konger. Nogle af disse gave derved, at de, enten af andægtig Gensoldighed eller for at støtte deres faldende Throne, erklærede sig for Vasaller af Christi Statholdere, et Exempel, som blev maaste endnu mere indbringende for den pavelige Uergjerrighed end hvilken som helst anden Indrømmelse, som Politiken eller Andægtigheden tidligere havde gjort dem. Men disse af Kongerne givne Exempler vare en Sæd, som Præstefabet pleiede med Omhyggelighed, og som bar rige Frugter hos Folkene. Allerede Johan den ottende havde, uagtet han selv var en Flygtning og hans Stater vare i Fiendehaand, i Frankrige viist sig mere som Herre end den af ham kronede Souverain, og Conciliet i Troyes havde forbudt verdslige Autoriteter at sætte sig i Biskoppernes Nærværelse, dersom disse ikke tillode det. Allerede troede disse sig indsatte for at tugte Folket og de Store, og grundede paa selve Kroningen Retten til ogsaa at affætte Kongerne, en Ret, som de første Gang havde udøvet i Slutningen af det syvende Aarhundrede, da de paa et Concilium i Toledo affatte Bamba,

Saracenernes Overvinder. Concilierne i Spanien bortgave efter Behag Thronerne til sine Klienter, eller fratog disse dem igjen, naar de viste sig mindre lydige, og indblandede sig i den Grad i alle borgerlige Muliggender, at det i Virkeligheden var Biskopperne, som regjerede dette Theokratiets klassiske Land, en Regjering, som de fra Begyndelsen af det niende Aarhundrede ikke uden Held søgte at indføre ogsaa i Frankrige. Nikolaus den første, der var endnu driftigere end nogen af sine Forjængerer, gjorde sig til Dommer over baade Kongerne og Biskopperne. Han dekreterede, at de geistlige Love skulde staae over Statens, og at en Fyrste, som var ulydig imod Kirken, tabte sin Ret til Kronen, og denne Lære, som blev bragt i Udøvelse i Anledning af Lothars Skilsmisse, rodfæstede sig saa dybt i Gemnitterne, saavel som Troen paa Nødvendigheden af at underkaste sig den af den hellige Fader paalagte Bød og at adlyde hans Befalinger, at, da paa Gregor den femtes Tid Robert, Konge af Frankrige, til Trods for det Romerske Pyn vilde beholde sin Gemalinde Bertha, saa understøttede hans Undersaatter ved deres religiøse Rædsel og oprørske Mumlens Interdiktet, som Paven havde lagt paa det hele Land, for bedre at træffe Monarchen, uagtet mange Biskopper havde erklæret Ugtefæbet for retmæssigt. Men disse bleve ogsaa satte i Band, indtil de havde forliget sig med den hellige Stol, og Kongen blev i den Grad skyet af sine nærmeste Omgivelses, at blot to Betjente bleve tilbage hos ham, hvis Overtro dog gif saavidt, at de troede at maatte rense ved Ilden alle de Fæde og Tallekener, som han havde brugt ved Tæffelet. Robert blev naturligtvis nødt til at give efter. Han maatte forstøde sin Gemalinde, hvem han elskede, og i hendes Sted ægte Constantia, Datter af Greven af Arles, en myndig Dame, som tyranniserede ham *).

*) Som et Beviis paa disse Tidens Overtro kan anføres, at en samtidigt Forfatter fortæller, at Dronning Bertha blev forlest med et Misfæstet, der havde Hals og Hoved som en Glaas, hvilket naturligtvis blev troet og anset for en guddommelig Straf.

En lignende Myndighed viste Paverne fra den Tid af oftere, og da endelig Henrik kom fra Tydsklands Indre, for at knæle for Hildebrands Fodder og ydmyge det keiserlige Diadem under Tiaraen, saa fik man det fuldstændige Beviis paa at Geistlighedens ikke havde tiltroet sig for meget, og at enhver katholsk Fyrste, netop som katholsk, havde anerkjendt i den Stat, hvis Souverain han var, en altid truende, rivaliserende Autoritet, der endogsaa stod over hans egen, saasnart Undersaatten gik op i den Troende. Kirken var ikke mere i Staten; det var Staten, som tabte sig i Kirken; dens Vdrigheder vare Præster, dens Love vare Kirkens, dens Jurisprudens var canonisk, Forbrydelse imod Kirken vare Statsforbrydelse, de borgerlige Handlinger vare religiøse Handlinger, og for at indeslutte sex Aarhundreder i en eneste Sætning, man kan gjenneulobe hele Europa, og man vil ikke finde en eneste Stat, som ikke er bleven belagt med Interdikt, ikke et eneste Folk, som ikke er bleven fritaget fra den Lydighed, som det skyldte sin Fyrste, ikke en Throne, som ikke er bleven rystet, ikke en Fyrste, som ikke har skjælvst, ikke en Lovgivning, som ikke er bleven forvansket ved de Mænd, som vare udrustede med den aandelige Magt. Man kunde sige, at det var en Anarchiets Tid; men det var ogsaa en Tid, da en Idee herskede, som har overlevet denne Tid, og det Anarchie, som den frembragte, lærer os tydelig nok hvad man har at vente sig af enhver politisk Indretning, hvor den erholder en større eller mindre Indskydelse.

Det er forresten let at indsee, at de Udskielser, som den frembragte, da den blev gjenneulført i sine yderste Consequenser, ikke gik af uden Reklamationer, uden at nogle Stemmer hævede sig, for at udtale fornustigere Grundsetninger. I Karl den Skaldedes Tid gjorde Erkebiskop Gincmar af Reims sig beroumt ved sin Modstand imod Pave Hadrian den anden, der holdt beredt, som han sagde, de Vaaben, som Gud havde givet i hans Haand. Gincmar erindrer Paven om de gamle Biskoppers Respekt og Underdanighed imod Fyrsterne; han giver ham

at forstaae, at hans Værdighed ikke giver ham nogen Ret til at indblande sig i Staternes indre Styrelse, at han ikke paa een Gang kan være Biskop og Konge, at det tilkommer Folkene at vælge deres Herrer, at misbrugte Bandsættelser ingen Virkning ville have paa Samvittighederne, og at Frankmændene ere et frit Folk, som ikke vil lade sig gjøre til Slaver af Biskoppen i Rom. Det var vistnok beundringsværdige Grundsætninger, og næsten en uforklarlig Gaade, hvorledes de kunde blive udtalte i den Tid; men Paverne toge ikke mere Hensyn til dem end Fyrsterne og Folkene selv, og nogle enkeltstaaende Protester, nogle skjæffe Ord hendode næsten ubemærkede som en Røst i Ørkenen. De tjene nu næsten blot til endnu tydeligere at fremhæve den ganske modsatte Retning, som Tidsaanden havde taget. Da der saaledes i Anledning af en anden Gincmar, Biskop af Laon, en Brodersøn af Erkebiskoppen af Reims, var opstaaet en Strid imellem Paven og den franske Geistlighed, hvis Dom Gincmar vilde unddrage sig ved en Appel til Rom, saa svarede Karl den Skaldede Paven, at Kongerne af Frankrige ikke vare Biskoppernes Vicarius'er, Ord, som blot vise, at endog saa Karl den Skaldede idetmindste een Gang havde nogen Følelse for sine Rettigheder og sin Krones Ære, en Følelse, som man for Resten ikke opdager noget Spor af hans hele Liv igjennem. Det er ellers billigt at lægge Mærke til at den nye Pops Leviter, og i deres Spidsøpprestepræsten, bleve ledede og ligesom autoriserede i hvad de gjorde eller forsøgte at gjøre ligesaa meget ved selve Consequentserne af dette nye Princip, at blande Religionen ind i Politiken, som ved den frygtelige Forvirring i alle Begreber og det ligesaa frygtelige Anarchie, der raadede hele Europa rundt. En saadan lang Række, en saadan Universalitet af Kjendsgjerninger er ikke Frugten af en Hændelse, men var en ligefrem Følge af en i Gemytterne dybt rodfæstet Tro, og nogle Ord i denne Anledning ville forklare hvad vi have seet angaaende denne Sammenblanding af Kirken og Staten.

I det niende Aarhundrede, da Pavernes verdslige Størhed allerede var støttet paa Besiddelsen af et Territorium og maaske ligesaa meget paa den Kjendsgjerning, at en Keiser i Occidenten havde erklæret sig for deres Vasal, skrev Stephan den femte til Basilius, Ostens Keiser: "Dig tilkommer Ledelsen af de jordiske Ting og mig Omsorgen for Sjelenes, hvis Hyrde jeg er". Jeg vælger netop disse Ord, fordi de synes at indeholde meget fornuftige Grundsætninger med Hensyn til Grændsen for den geistlige og verdslige Magt, og efter al Rimelighed vare oprigtig mente for hans Vedkommende; men de kunne have, og have i Virkeligheden ogsaa havt en ganske anden Betydning i Anvendelsen.

Er det ikke fuldkommen logisk, fra Sjelenes ædlere Natur, fra Evigheden af de Belønninger og Straffe, som vente den, at slutte til Overlegenheden ogsaa af Sjelehyrdens Funktioner? Hvis man nu til denne Slutning, som baade er fornuftmæssig og behager Troen, føier de Omskændigheder, under hvilke Sjelehyrdernes Autoritet gjorde stadige Fremstrid, saa vil man let kunne forklare sig, hvorledes de menneskelige Fordomme kunde være saa gunstige for denne Autoritet, og hvorledes den bestandig blev større og større ved disse Fordomme selv.

Christendommen er et Træ, hvis naturlige Grene udbrede sig vidt og bredt, for at bære Frugter, der passe for de forskjellige Klimater og de forskjellige Fornødenheder; men dette Træ har ogsaa ydet sin Saft til en Green, der med megen Kunst er bleven indpodet deri, og som lidt efter lidt har qaalt og taget Saften fra de andre; den har sit Udspring at takke for sin første Kraft, men har senere oft sit Liv fra mindre rene Kilder; denne Green er den Romerske Katholicisme. Den første Kirkes Begeistring, Dyder og Lidelser straalende tilbage paa den, og omgave den i lang Tid med sin Helgenlorie; dernæst kom de politiske Forholde til, for at hellige og forøge denne aandelige Magt, som den katholske Kirke erklærer sig for den eneste Aarving til: Staternes Omskyttelse, tusinde Slags Trængsler og

Lidelser, Usikkerheden i alle jordiske Forholde, der var en Folge af saamange Katastropher, Forbrydelser og Usurpationer, under hvilke Barbariet grundede paa Levningerne af den gamle Civilisation en ny Tingenes Orden, der, for at støtte og legitimere sig selv, knyttede sig til den nye Gudsdyrkelse, som ligeledes havde reist sig paa Ruinerne af al den gamle Overtro. Paa den anden Side vendte de Undertrykte og Ulykkelige sig ligeledes til den samme Kilde, for at søge Trost og Haab, og dette ydedes dem med en ofte oprigtig Kjærlighed og med en Varme, som var langt fra at udelukke Talentet, af Mænd, der vistnok for den største Deel vare overbeviste om deres apostoliske Sendelses guddommelige Charakter. Disse ere tildeels de Omstændigheder, som skaffede den christne Geistlighed denne store Indflydelse, denne moralske Autoritet, som den katholske Geistlighed vidste at forvandle til et uindskrænket politisk Herredomme og et trykkende Mandstyranni. Thi efterat være voret frem, som jeg sagde, af Christendommens sastrige Stamme, systematiserede Katholicismen dens Lære, coordinerede dens Elementer, og gav Alt et Enhedens Centrum, hvorfra den hentede en ny og lang Energi, paa een Gang politisk og mystisk. I Liighed med disse Hovdinger, der høve sig under Revolutionernes Storme, og senere benyttede til Fordeel først for sin egen personlige Storhed og dernæst for Despotismen de Kræfter, som Friheden har sat i Bevægelse, havde ogsaa det biskoppelige Aristokrati, hvoraf igjen det Romerske Gnevælde fremgik, sit Udspring i den christne Republik, og grundlagde ved dens Hjælp sin uindskrænkede Magt.

Efter først at være bleven anerkjendt og udrustet med Traditionernes Autoritet, som den ordnede og udvidede til sin Fordeel (de Isidoriske Dekretaler), havde den Katholske Kirke ikke stort andet at gjøre, end blot paa en fornuftig Maade at tilægge sig de nødvendige Resultater af den engang etablerede Tingenes Orden. Exemplet og Vanen gjorde Resten, og fremfor Alt de uundgaalige Consequenter af enhver organiseret Præstestand og af det Romerske Dogmes exclusive Natur. Vi maa

nemlig ikke tabe af Sigte, at der her er Tale om en Præstestand, som ikke alene udleder sin Fordring paa at styre Sjelen fra en umiddelbar guddommelig Bemyndigelse, men som styrer dem i Kraft af en Religion, udenfor hvilken der ikke er nogen Frelse. Og da nu Sjelen her i Verden ikke er uden Legemet, da Legemets Gjerninger ere gode eller slette, og derfor have Indflydelse paa Sjelens evige Salighed, saa følger deraf, at de, som bemægtige sig Sjelen, bemægtige sig det hele Menneske. Hvis nu dette Menneske er en Fyrste, hvad følger saa deraf? Da Sjelenes Liighed for Gud aldrig er bleven bestridt, da Fyrsten er sin Sjelesorger undergiven i det Mandelige ligesaavel som hans ringeste Undersaat, hvis han vil være Christen, da alle borgerlige Spørgsmaal kan vedrøre Guds Ære og den sande Religion, saa fører Ledelsen af Fyrstens Sjel snart til Ledelsen af Statens Anliggender, og endnu nødvendiggere, Gristligheden vil komme til at regjere et Land derved at den leder detz Indvaaneres Sjele. Man kan saalænge man vil søge at trække en Demarkationslinje imellem det Mandelige og det Verdslige, det er umuligt at tænke sig en eneste Sag, politisk eller ikke, som ikke kan betragtes som en Samvittigheds-sag, og hvor er det da muligt at vakle, naar Talen er om en Evighed af Salighed eller Usalighed? Vi lee af Middelalderens Underdanighed imod Geistligheden, af de Forseelser, som den giver Navn af Synder, fordi vi hverken have dens Tro, eller i Grunden engang den Tro, som vi dog bekjende; vi trække paa Skuldrene, naar vi læse om, at en heel Nation er bleven næsten affindig af Skræk, fordi der er bleven lagt Interdikt paa Landet og den er bleven berøvet Sakramenterne; men man troede dengang, at Himmelen derved blev lukket og Helvede aabnet, og vi troe det ikke nu. Vi soe Medlidenshed, blandet med nogen Foragt, med den stakkels Fyrste, som var bange for en Excommunication, og lee af hans Tjenere, der stuede ham som en Pestbefængt, naar han havde paadraget sig den; det kommer deraf, at man dengang troede, at Kirkens Lyn var Guds eget, og at man ikke mere troer det nu.

Vi kalde den Tid's Mennesker overtroiske; de vare blot consequente. Skaberer er mere end Skabningen, Sjelen er mere end Legemet, Evigheden er at foretrække for Tiden, det er bedre at adlyde Gud end Mennesker, vi kunne ved vore Gjæringer herneede gjøre os salige eller usalige, Gud har en Stattholder paa Jorden, denne Stattholder er det synlige Hovede for hans Kirke, man er forpligtet til at adlyde Kirkens Befalinger, som er useilbar, disse Befalinger have ikke alene Hensyn til Troen, men ogsaa til Disciplinen — indsluttet i denne Cirkel af Grundsætninger maatte man absolut i Nutiden blot see Fremtiden, paa Jorden blot see Himmelen, hvor Alt, hvad man her har gjort, skal dommes i sidste Instantz, og belønnes eller straffes i deres Person, som have handlet ret eller uret. Men da er ingen af det jordiske Liv's Handlinger uden Indflydelse paa det himmelske Liv eller ligegyldig med Hensyn dertil, siden den kan forskaffe eller berøve os det for bestandig; da er der en indderlig Forbindelse imellem denne forgjængelige Verden, i hvilken den mindste Feil har Indflydelse paa vor kommende Skjebne, og den Verden, som ikke mere forgaaer. Lad denne Lære blive prædiket offentlig eller hvisket i nogle Disciples Øren af isolerede Apostle, den vil have en mere eller mindre udstrakt Virkning; men lad den samme Lære med dens strenge Alternativ af Salighed eller Fordømmelse, lad den samme Tro, hvorefter Alt, Politisk, Moral, offentlige og private Sager, Tanker, Ord og Gjæringer kan betragtes fra et religiøst Synspunkt, og hvorefter dette Synspunkt netop er Menneskets væsentlige og eneste Maal, faae til Folke, til Tjenere Medlemmerne af en Corporation, der paastaar, at dette Kald er bleven den overdraget udelukkende og af Gud selv, af en Corporation, der er organiseret som et uhyre Hierarchie, anerkjendt i Staten som en integrerende og privilegeret Deel af den, væbnet med Statens Lov, da maa ogsaa Resultatet blive det, som Katholicismens Historie lærer os, saastemt der paa en Marsag maa følge dens Virkninger.

Skolefsterretninger for Aarene 18 $\frac{5}{6}$ og 18 $\frac{5}{7}$.

(Paa Grund af tilfældige Omstændigheder blev der i ferrige Aars Program ikke leveret Skolefsterretninger; de meddeles derfor her for 2 Aar paa een Gang. Da enhver af Skolens Klasser er beregnet paa et toaarigt Cursus, vil denne Fremstilling ogsaa give en Oversigt over det samlede Pensum, som i enhver af Klasserne i de berregnede 2 Aar omtrentlig bliver gennemgaaet.)

1. Lærerpersonalet.

I Skolens Lærerpersonele er siden den seneste Meddelelse af Skolefsterretninger kun foregaaet Forandringer i Hjælpe lærerposten. Den under 30te Marts 1855 ansatte Hjælpe lærer, Cand. theol. Johan Peter Wleugel, tiltraadte nemlig sin Post ved Undervisningens Begyndelse i August 1855. I denne Stilling forblev han, indtil han i April d. A. efter foregaaende Opsigelse fratraadte sin Post for at gaae over i en anden, privat Virksomhed. Da den i hans Sted ansatte Lærere, Cand. theol. Hans Mathias Elisæus Rosé, paa Grund af forandret Bestemmelse ikke har ønsket at tiltræde sin Post, har Kirkedepartementet under 26de Mai antaget Cand. theol. Abraham Borch Stenersen Andersen til Hjælpe lærer fra 1ste Aug. d. A. Hjælpe lærerens Forretninger besørger imidlertid ved Adjunct Hansen og Lærere Tostie. Skolens Lærere ere saaledes fortiden følgende:

Rector Hans Julius Hammer, født 1810, Cand. mag. fra 1833. Han underviser i Latin og Modersmaalet i de to øverste Latinklasser samt i sidstnævnte Fag tillige i anden Realklasse, tilsammen 20 Timer ugentlig.

Overlærer Vincent Stolteberg, født 1814, Cand. mag. fra 1840. Han underviser i Latin et Par Timer i anden Latinklasse, i Græsk i samme Klasses overste Afdeling, i Lydst i anden Fællesklasse, samt i Fransk gennem samtlige Klasser, tilsammen 25 Timer.

Adjunct Hans Severin Arentz, født 1806, Cand. filosof. fra 1827. Han underviser i Mathematik og Regning i samtlige Latin- og Realklasser, i Græsk i tredje Latinklasse samt i Fysik i anden Realklasse, tilsammen 24 Timer.

Adjunct Paul Christian Ditlef Adolf Hølfelt, født 1815, Cand. theol. fra 1842. Han underviser i Religion i tredje Latinklasse samt i anden Latin- og Realklasse, i Lydst i samtlige Latin- og Realklasser, i Græsk i anden Latinklasses nederste Afdeling samt i Latin i første Latinklasse, tilsammen 26 Timer.

Adjunct Johan Hansen, født 1811, Cand. theol. fra 1836. Han underviser i anden Fællesklasse i Modersmaalet, Religion, Historie, Geografi og Regning, samt i første Latin- og Realklasse i Modersmaalet og Religion, tilsammen 24 Timer.

Adjunct August Hieronymus Arctander, født 1816, Cand. filosof. fra 1837. Han underviser i Historie og Geografi i samtlige Latin- og Realklasser samt i Engelsk og i Naturhistorie i de Klasser, hvori disse Fag læses, tilsammen 26 Timer.

Hjælpe læreren, hvis Timer fortiden besørges paa den ovenfor anførte Maade, er Klasse lærer for første Fællesklasse og underviser 28 Timer ugentlig.

Timelærer, Lieutenant Tøstie, underviser i Tegning og Skrivning i anden Fællesklasse og begge Realklasserne 7 Timer ugentlig. Han leder desuden Undervisningen i Gymnastik 1 Time daglig.

Organist Johnsen leder Undervisningen i Sang 4 Timer ugentlig.

2. Disciplene.

Ved Udgangen af Skoleaaret 18 $\frac{5}{6}$ havde Skolen 64 Disciple. Af disse blev ved Hovedexamen s. A. 1 dimitteret til Universitetet, 1 udmeldt af 2den Realklasse og 1 udgik paa Grund af Faderens Forslyttelse til et andet Sted. Ved det nye Skoleaars Begyndelse blev 1 ældre, men i længere Tid paa Grund af Sygdom fraværende Discipel optagen, og ligesaa 8 nye, saa at Antallet da var 70. I Begyndelsen af Januar Maaned 1856 optoges 10 Disciple. Derimod udgik ved Slutningen af 3die Kvartal 1855 1 Discipel, ved Slutningen af 1ste Kvartal 1856 7 Disciple og i Lobet af 2det Kvartal 1856 4 Disciple. I det 5te udgik saaledes i Skoleaaret 18 $\frac{5}{6}$, iberegnet de ovenfor anførte tre, der udgik ved Hovedexamen 1855, 15 Disciple, medens der optoges 19. Antallet af Disciple var altsaa, efter den stedsfundne Afgang og Optagelse, i Juni 1856 68, som vare fordeelte paa følgende Maade.

I 3die Latinklasse	7.
„ 2den Latinklasse	12.
„ 1ste Latinklasse	5.
„ 2den Realklasse	3.
„ 1ste Realklasse.	5.
„ 2den Fællesklasse	18.
„ 1ste Fællesklasse	18.

Det høieste Antal Disciple havde Skolen i 1ste Kvartal 1856, nemlig 79. Af de i Aarets Lob udgaaede 15 Disciple blev 1 dimitteret til Universitetet; 2 udgik af 3die Latinklasse, den ene for i samme Aar at dimitteres privat til Ex. art., den anden for i Christiania privat at forberedes til Ex. art. iaar; 1 udgik af 2den Latinklasse for at gaae tilfø; 3 af anden Realklasse (dog ingen af dem efter et fuldentt Cursus) for at anbringes ved Handelen; 1 af 1ste Realklasse for at gaae tilfø; og 7 af 2den Fællesklasse, hvoraf 3 for at anbringes ved

Handelen, 1 i Haandværksløre, 1 tilføs, 1 paa Grund af Fæderens Fraklyttelse og 1 midlertidig paa Grund af Plejeforældrenes længere Fraværelse. Af de 19 optagne Disciple fik 2 Plads-i 2den Latinklasse, 1 i 1ste Latinklasse, 1 i 1ste Realklasse, 2 i 2den Fællesklasse og 13 i 1ste Fællesklasse.

Ved Hovedexamen i 1856 bleve 3 Disciple dimitterede til Universitetet, hvorimod 15 nye Disciple optoges i August Maaned, saa at Skolen ved Begyndelsen af Skoleaaret 18 $\frac{5}{6}$ havde 80 Disciple. Senere er i October 1856, i Januar 1857 og i Mai 1857 hver Gang optaget 1 Discipel, altsaa ialt 18. Udgaarde ere derimod i September 1856 5, i December 1856 3, i Marts 1857 4 og i Mai 1857 1, tilsammen med de nævnte 3 Dimitterede 16, saa at Skolen, efter den stedfundne Afgang og Optagelse, nu i Juni 1857 har 70 Disciple, fordelte paa følgende Maade.

I 3die Latinklasse	9.
„ 2den Latinklasse	8.
„ 1ste Latinklasse	10.
„ 2den Realklasse	2.
„ 1ste Realklasse	2. *)
„ 2den Fællesklasse	20.
„ 1ste Fællesklasse	19.

Af de foruden de 3 Dimitterede af Skolen udmeldte 13 Disciple udgik 2 af 3die Latinklasse, den ene for at gaae tilføs, den anden efter langvarig Sygelighed for at gaae over til Handelen; 4 af 2den Realklasse, hvoraf 1 for at gaae tilføs, 1 til Handelen og 2 uden afgjort Bestemmelse; 2 af 1ste Realklasse, hvoraf 1 for at anbringes i en Butik, den anden paa Grund af langvarig Sygdom midlertidig; 3 af anden Fælles-

*) Antallet af Realklassernes Disciple har dog i Skoleaarets Løb været lidt større, nemlig 4 i anden og 5 i første Klasse.

Klasse, hvoraf 1 for at gaae tilføs, 1 for at undervises privat i Hjemmet og 1 uden nærmere Bestemmelse, samt 2 af 1ste Fællesklasse, hvoraf 1 paa Grund af Familiens Flytning og 1 midlertidig paa Grund af Sygelighed. Af de nyoptagne 18 Disciple fik 1 Plads i 2den og 1 i 1ste Latinklasse, 7 i 2den og 9 i 1ste Fællesklasse.

3. Undervisningen.

Til Oversigt over Undervisningsfagenes Fordeling paa Klasserne og den ugentlige Timefordeling hid sættes følgende med Hensyn hertil gjældende Tabel.

	1. Køl= 1. afd.	2. Køl= 2. afd.	1. St= 1. afd.	2. St= 2. afd.	1. Pa= 1. afd.	2. Pa= 2. afd.	3. Pa= 3. afd.
Moderemaal	9	6	3	2 (1)	3	2	3
Skrivning og Tegning	5	4	(3)	(3)			
Regning	5	4	(2)	(2)			
Religion	3	3	2	2	2	2	2
Geografi	3	3	2	2	2	2	1
Historie	3	3	3	3	3	3	3
Naturhistorie		2	(2)	(2)			
Tydske		5	3	2 (1)	3	2	2
Franstke		4*	3	2 (1)	3	2	2
Mathematik			6	4	6	4	3
Engelstke			(3)	(3)			
Latin					8	7	9
Græstke						6**	5
Fysik				(4)			
	28	30 ell. 34	32	34	30	30	30

() betyder de Timer, hvori Realeleverne have særskilt Underviisning.

* I andet Aar.

** Særskilt Underviisning for ældre og yngre Disciple.

Det i Skoleaarene 18 $\frac{5}{6}$ og 18 $\frac{6}{7}$ gennemgaaede Pensum er følgende.

Credie Latinklasse.

Moderåmaalet. Til Døvelse i Dplæsning og Declamation benyttedes Thues Læsebog, af hvilken ogsaa enkelte Stykker af svenske Forfattere bleve gennemgaaede til Sammenligning imellem Sprogene. I hvert af begge Aar er gennemgaaet 16 skriftlige Udarbejdelser.

Latin. (18 $\frac{5}{6}$) Livius libb. XXI et XXII; Taciti Germania; Cicero pro Archia samt hans fjerde catilinariske Tale; Terentii Andria samt Virgillii Aneis, libb. I et IV. (18 $\frac{6}{7}$) Cicero de senectute et de amicitia, pro lege Manilia samt den anden og tredje catilinariske Tale; Sallustii Jugurtha, fra Kapitel 55; Horatii odarum, libb. I et II; Virgillii Aneis, libb. I et II. — Af skriftlige Arbejder er hver Uge hjemme skrevet en Stil og hver anden Uge en Oversættelse; desuden er paa Skolen anstillet Døvelser i Stil og Oversættelse saavel skriftlig som mundtlig, i Oversættelse fornemmelig efter Flemmers Udvalg af Solvalderens Skribenter. Af Madvig's Grammatik er Syntaxis gennemgaaet dels som Nytt, dels for første Delen repetitionsvis; ligesaa er det Vigtigste af Bohnsens Antikviteter og af Noosens Mythologi gennemgaaet. Dimittenderne have desuden i hvert af Aarene repeteret det hele Pensum af Forfattere, som de anmeldte til Ex. art. *)

*) Følgende Forfattere opgives af Dimittenderne i Latin og Græsk til Ex. art. laar. Cornelius Nepos, Cæsar de bello Gallico, Taciti Germania, Livius 21de og 22de Bog; Ciceros 4 catilinariske Taler, pro Archia, e senectute et de amicitia; Phædrus, Terentii Andria, Ovidii Metamorphoses de to første Bøger, Horatius Oder de to første Bøger, Virgils Aeneides første og fjerde Bog. Herodots anden Bog, Platons apologia Socratis, Xenophons Syropædis to første Bøger; Akladens tredje, fjerde og fjerde Bog samt Sophoclis Antigone.

Græsk. ($\frac{5}{5}$) Herodot's Euterpe, Platon's apologia Socratis; tredje, fjerde og sjette Bog af Iliaden repeteret. ($\frac{5}{7}$) Sophoclis Antigone og Herodot's Euterpe. I begge Aar er Fornlæreu repeteret og de vigtigste Partier af Syntaren gennemgaaede efter Madvig's Grammatik. Med Dimittenderne er alt det forhen Læste repeteret.

Tydsfk. Af Hjort's og Autenrieth's Læsebooger er Største-parten gennemgaaet.

Franskf. ($\frac{5}{5}$) E. Souvestre, le philosophe sous les toits; morceaux choisis des auteurs modernes til Pg. 137; Abraham's's Grammatik. ($\frac{5}{7}$) Med øverste Parti: morceaux choisis fortsat til Pg. 243; Abraham's's Grammatik. Med nederste Parti: Boring, etudes litteraires, Pg. 111—343; Blom's Grammatik.

Religion. Stenersen's Lærebog og Heræleb's Bibelhistorie, dels læst nyt, dels repeteret; Matthæi Evangelium i Grund-sproget. I $\frac{5}{5}$ repeteredes desuden Johannes Evangelium og i $\frac{5}{7}$ Pontoppidan's Forklaring.

Historie. ($\frac{5}{5}$) Laßens Lærebog (af 1850) fra Begyn-delsen til Korstogene (Pg. 336) samt Laßens Levnetsbeskrivel-ser fra den franske Revolution af. ($\frac{5}{7}$) Dimittenderne have repeteret det hele historiske Pensum; de Dvrige have læst nyt, men ikke repeteret fra Pg. 761 i Laßens Historie til Enden, og forøvrigt repeteret med Dimittenderne.

Geografi. ($\frac{5}{5}$) Geelmuydens Lærebog repeteret fra Norge til Amerika. ($\frac{5}{7}$) Læst nyt fra Pg. 451 til Enden og repeteret fra Norge (Pg. 114) til Asien (Pg. 359).

Mathematik. ($\frac{5}{5}$) Holmboe's Lærebøger i Arithmetik og Geometri repeteredes; endvidere blev med Dimittenderne gjen-nemgaaet Broch's Trigonometri. ($\frac{5}{7}$) I Arithmetikken repeteret til og med Læren om Logarithmer; i Geometri hele Lærebogen

repeteret. Desuden er i begge Aar Dvelfer anstillede i Læsning af Opgaver, som lede til Eigninger af anden Grad.

Anden Latinklasse.

Moderemaal. ($\frac{5}{6}$) Af Thues Læsebog blev til Dvelfe i Dplæsning og Declamation gennemgaaet et Udvalg fra Pg. 170—306, og 9 Digte lærte udenad. Af Borgens Veiledning blev gennemgaaet fra 22de til 29de Lektion (om Troperne og de figurlige Udtryk). ($\frac{5}{6}$) Thues Læsebog til Pg. 252; 12 Digte lærte. I begge Aar er hver fjortende Dag skrevet en Udarbejdelse hjemme, som efter forud at være rettet er bleven gennemgaaet paa Skolen.

Latin. ($\frac{5}{6}$) Sallusts Catilina og af Jugurtha indtil Kap. 54; Phædrus. Med den ældste Afdeling endvidere af Cæsar de bello Gallico Kap. 41—90 af 7de Bog, den første og fjerde af de catilinariske Taler, samt repeteret de to første Bøger af Ovidii metamorphoses. ($\frac{5}{6}$) Cicero pro lege Manilia samt de tre første catilinariske Taler; Ovidii metamorphoses femte og sjette Bog. I Forbindelse med Ovid er Mythologien gennemgaaet efter Moosen. Med den ældste Afdeling endvidere af Sallusts Jugurtha fra Kap. 55 til Enden. Hver Uge er skrevet en Stil hjemme, og en mundtlig Stil efter Forberedelse gennemgaaet paa Skolen. I første Aar blev af Madvig's Grammatik gennemgaaet Syntarens første og andet Afsnit til Kap. 5; i det andet Aar Resten af andet Afsnit og enkelte Partier af Tillæggene, ligesom hele Formlæren blev repeteret. Digterne læses under Overlærer Stoltenberg; den øvrige Deel af Undervisningen besorges af Rektor.

Græsk. ($\frac{5}{6}$) Afd. a. De tre første Bøger af Iliaden; tredje og fjerde Bog af Cyropædien. Tregders Formlære repeteret og Madvig's Syntax benyttet. Afd. b. Tregders Formlære og Langes Materialier til Pg. 108 samt Udbragene af

Lukians Dialoger. ($\frac{5}{7}$) (a) Iliadens første, tredje og fjerde Bog, Ænropædiens første Bog. Grammatik som forrige Aar. (b) Langes Materialier til Pg. 111 og fra Pg. 128 til Enden. Tregders Formlære.

Lydskf. ($\frac{5}{6}$) Hjortz Læsebog Pg. 146—234; Pg. 506—556. ($\frac{5}{7}$) Samme Læsebog Pg. 235—324. Smiths Grammatik er benyttet.

Franskf. ($\frac{5}{6}$) Borrings Læsebog Pg. 215—224; 241—262; hans etudes literaires Pg. 1—20; 46—62. ($\frac{5}{7}$) Etudes literaires Pg. 111—210. Dvølses i at oversætte fra Norst til Fransk anstillede.

Religion. ($\frac{5}{6}$) Stenersens Lærebog fra syvende til ellevte Kap. Af Herælebs større Bibelhistorie fra Begyndelsen til Dommernes Historie i det gl. Test. og fra Kap. 4 ud i det nye Test. Matthæi Evang. forklaret i Modersmaalet. ($\frac{5}{7}$) Stenersens Lærebog fra den aabenbarede Religion til § 114. Af Herælebs Bibelhistorie fra Dommernes Periode til Enden af gl. Test. Læsning i Matthæi og Johannes Evangg.

Historie. ($\frac{5}{6}$) Laasens Lærebog fra Pg. 238—499. ($\frac{5}{7}$) Samme Lærebog fra Pg. 501—821.

Geografi. ($\frac{5}{6}$) Geelmuydens Lærebog fra England til Rusland samt af Norge til Topografien Pg. 154. ($\frac{5}{7}$) Fra Pg. 324—478.

Mathematik. ($\frac{5}{6}$) Af Holmboes Arithmetik blev gjenemgaaet Kapitlet om Potenser og Rødder; Dvølses i Oplosning af Ligninger af første Grad anstillede. I Geometrien blev med Afd. a gjenemgaaet af Holmboes Lærebog indtil Kapitlet om Fladers Forhold; med Afd. b til den almindelige Definition paa ligedannede Polygoner. ($\frac{5}{7}$) Holmboes Lærebøger i Arithmetik og Geometri bleve gjenemgaaede resp. til §§ 64 og 127, i Arithmetikken dog med Forbigaaelse af Læren om Kjædebrøk. Dvølses i Ligningers Oplosning som forrige Aar.

Første Latinklasse.

Moderensmaalet. M. G. Hansens Grammatik er bleven repeteret og bragt i Anvendelse ved Dvælses i Analyse og Op- læsning efter Ssens Læsebog. Ugentlig ere skriftlige Dvælses anstillede dels i Rettskrivning dels i lettere Stile.

Latin. Med Afd. a er i hvert af begge Aar gennem- gaaet Cornelius Nepos indtil Atticus og Madvig's Formlære repeteret. Med Afd. b er det Bigtigste af Formlæren gennem- gaaet og i $\frac{5}{6}$ af Broders Lektioner første Kapitel samt fra Pg. 86—101, i $\frac{5}{7}$ Schmidts Læsebog indtil Pg. 81 (kun repete- ret fra Pg. 46).

Tydsfk. Af Hjorts Læsebog er i det første Aar læst fra Pg. 108—189; i det andet Aar fra Begyndelsen til Pg. 74. Smiths Grammatik benyttet.

Franstk. ($\frac{5}{6}$) Afd. a. Borrings Læsebog fra Pg. 143—224. Afd. b. Samme Læsebog Pg. 31—43; 50—53; 74—106. ($\frac{5}{7}$) Afd. a fra Pg. 106—185. Afd. b fra Pg. 26—82. Borrings Grammatik benyttet.

Religion. Pontoppidans Forklaring er i hvert af begge Aar gennemgaaet, og desuden af Jahns Bibelhistorie i det første Aar det gamle Testamente, i det andet det nye. Nogle Psalmer lærte udenad.

Historie. Lassens Lærebog er læst fra Begyndelsen til Pg. 269, hvoraf den første Halvdeel i det første Aar.

Geografi. Geelmuydens Lærebog fra Pg. 78—288, hvoraf til Pg. 185 i det første Aar.

Mathematik. Af Holmboes Arithmetik er i hvert af begge Aar gennemgaaet de 4 Regningsarter med hele Klassen og desuden med øverste Parti Læren om Decimalbrok og Pro- portioner samt nogle af Theoremene om Tallene. I Geometri gennemgik i $\frac{5}{6}$ øverste Parti Holmboes Lærebog til § 62, nederste Parti til parallelle Linier. I $\frac{5}{7}$ er Brochs Lærebog

Iagt til Grund, og af den gennemgaaet med nederste Parti første Bog, og med øverste Parti desuden anden Bog. I praktisk Regning ere Svøbser anstillede.

Anden Realklasse.

Foruden det, som er gennemgaaet fælles med anden Latinklasse i Modersmaalet, Tydsk, Fransk, Religion, Historie og Geografi samt Mathematik, har Klassen endvidere gennemgaaet Følgende.

I Modersmaalet. Efter Thues Læsebog er læst et Udvalg af den nyere norske Litteratur fra J. Mall (Pg. 507); ligesaa Læsevøbser anstillede i den tilføiede Exempelsamling af den svenske Litteratur. Endeel skriftlige Arbejder ere rettede.

Tydsk. En Stil er ugentlig skreven hjemme og extemporale Stiløvøbser anstillede paa Skolen.

Fransk. ($\frac{5}{8}$) Borrings Læsebog Pg. 143—151; 174—179; Extemporallæsning i etudes literaires. ($\frac{5}{7}$) Af sidstnævnte Læsebog Pg. 331—350, foruden Extemporallæsning. I begge Aar Stiløvøbser anstillede.

Engelsk. ($\frac{5}{8}$) Arctanders Læsebog fra Pg. 13 ud; Wittrup's Læsebog for Viderekomne til Pg. 45; Wittrup's Grammatik. Ugentlig blev skrevet en Stil. ($\frac{5}{7}$) Nederste Afd. har læst Wittrup's Læsebog Pg. 1—8; 45—62; 143—156; af Arctanders Læsebog Pg. 14—32. En nu udgaaet ældre Discipel har derimod læst af den førstnævnte Læsebog Pg. 45—85; 143—156 samt skrevet Stil. Endeel Fabler ere blevne lærte udenad og nedskrevne paa Tavlen af den ene Afd., medens den anden er bleven examineret.

Naturhistorie. ($\frac{5}{8}$) Botanikken efter Prosch, ligesom alt det tidligere Læste blev repeteret. Af Naturens Bog læstes det Vigtigste af Mineralogien fra Pg. 1—55. ($\frac{5}{7}$) Mineralogien efter Naturens Bog, anden Deel Pg. 1—112. Klassen har derhos deeltaget i botaniske Excursioner.

Fysik. ($\frac{2}{5}$) Læren om Lyset, Varmen og Electriciteten.
($\frac{2}{6}$) Læren om Ligevægten samt en Deel af Bevægelseslæren
efter Drsted's Lærebog; Beregningsøvelser efter Tales's Mechanik.

Forste Realklasse

har Undervisning fælles med første Latinklasse i de samme Fag, som ovenfor ere anførte som Fællesfag for anden Latin- og anden Realklasse. Særligt er læst

Engelsk. ($\frac{2}{5}$) Wittrups mindre Læsebog til Pg. 49; Arctanders til Pg. 13. Det Vigtigste af Formlæren i Wittrups Grammatik. ($\frac{2}{6}$) Wittrups Læsebog fra Pg. 49 til Enden; Arctanders fra Stykke 31—70. Af Ord, som udtales lige, men skrives forskjelligt, ere flere hundrede lærte udenad. En Discipel, som er Begynder, har kun lært det Vigtigste af Form- og Udtalelæren og i Læsebøgerne resp. Pg. 49—63 og 1—9.

Naturhistorie. ($\frac{2}{5}$) Prosch fra Pg. 154 til Edderkoppene. ($\frac{2}{6}$) Prosch fra Edderkoppene til Planteriget; Arbø's Botanik; Terminologien dertil indsvøet efter Andersens's Svenske Skolbotanik. Siden Baarens's Begyndelse botaniske Excursioner til at analysere og bestemme Dexter.

Anden Fællesklasse.

Moderersmaalet. Af M. C. Hausens's Grammatik gennemgaaes det Vigtigste, og ugentlig anstilles Øvelser i Analyse, Rettskrivning og lette Udarbejdelser. Tensens's Læsebog benyttes til Oplæsning.

Lydsk. ($\frac{2}{5}$) Afd. a. Hallagers's Læsebog fra Pg. 207 til Enden; Formlæren repeteret efter Smiths's Grammatik. Afd. b. Samme Læsebog Pg. 94—207; Grammatikken til den stærke Conjugation. ($\frac{2}{6}$) Afd. a. Det samme Pensum som forrige Aar. Afd. b. Læsebogen Pg. 94—211. Løfkes's Grammatik til den stærke Conjugation.

Frausfk. Borrings Læsebog, i første Aar til Pg. 26, i andet Aar til Pg. 35. Borrings Grammatik til de uregelmæssige Verber.

Religion. Af Zahns Bibelhistorie har Afd. a i det første Aar læst fra Sauls Død til Jesu Opstandelse; Afd. b fra Begyndelsen til Davids Forfølgelse. I det andet Aar er af Afd. a læst og tildeels repeteret det gamle Testamente og læst nyt indtil Pauli Missionsreise i det nye Test.; af Afd. b fra Begyndelsen til Ruth; endvidere repeteret Herselebs mindre Bibelhistorie. Af Pontoppidans Forfl. ($\frac{5}{8}$) Afd. a fra anden Tavle til tredje Part; Afd. b fra Begyndelsen til anden Part. ($\frac{5}{8}$) Afd. a fra første Artikel til fjerde Part. Afd. b fra Begyndelsen til anden Artikel. Endeel Psalmer ere lærte udenad.

Historie. ($\frac{5}{8}$) Afd. a. Læssens Levnetsbeskrivelser fra Nederlandenes Løsrivelse til den franske Revolution. Afd. b. Fra Gregor den Syvende til Nederlandenes Løsrivelse. ($\frac{5}{8}$) Afd. a. Fra Conciliet i Konstanz til den franske Revolution. Afd. b. Fra Conciliet i Konstanz til Nederlandenes Løsrivelse. Begge Afdelinger have desuden repeteret Lærebogen fra Begyndelsen af.

Geografi. Afd. a har fuldstændig repeteret hele Platous Udtog. Afd. b har gennemgaaet de 4 Verdensdele udenfor Europa og desuden repeteret det Vigtigste af Lærebogen forøvrigt.

Naturhistorie. ($\frac{5}{8}$) Proschs Lærebog fra § 53—130. ($\frac{5}{8}$) Fra Leddyrene til Planteriget. Fra Foraaret Dveller i Botanikkens Terminologi og simpel Analyse af levende Verter (dog kun for et Udvalg af de viderekomne Disciple).

Regning. Begge Afdelinger have gennemgaaet de 4 Regningsarter i Dros samt enkelt og sammensat Regula de tri.

Forste Fællesklasse.

Moderåmaalet. ($\frac{5}{5}$) Til Læsevøvelser benyttedes Hansens Godmand og til Udenadslæren Korens Digtsamling, hvoraf Afd. a læste 26 og Afd. b 16 Digte. Af Boyesens Grammatik blev gennemgaaet med Afd. a indtil de forskjellige Arter af Sætninger. Med begge Afdelinger foretoges Dvøvelser i Analyse og Retskrivning. ($\frac{5}{7}$) Godmand indtil Stykket 84 i anden Afdeling. Af Korens Digtsamling har Afd. a læst det fra forrige Aar Tilbagestaaende paa faa Undtagelser nær, og Afd. b til Pg. 46. Grammatik samt Dvøvelser i Analyse og Retskrivning som forrige Aar.

Religion. ($\frac{5}{5}$) Afd. a. Herslebs mindre Bibelhistorie og de tre første Parter af Luthers Katechismus. Afd. b Bibelhistorie til det nye Testamente, medens nogle senere Optagne kun have læst til Moses. ($\frac{5}{7}$) Afd. a Bibelhistorie og Katechismus som forrige Aar. Afd. b Bibelhistorie fra Moses til Jesu Mirakler.

Historie. ($\frac{5}{5}$) Afd. a. Darsens Levnetsbeskrivelser fra Krigen med Cimbrerne og Teutonerne indtil Conciliet i Konstanz. Afd. b. Fra Begyndelsen til Middelalderen, medens nogle senere Optagne kun have læst til Sokrates. ($\frac{5}{7}$) Afd. a. Fra Middelalderen til Karl den Femte. Afd. b. Fra Sokrates til Waldemar den Første.

Geografi. Afd. a har i begge Aar gennemgaaet det Vigtigste af Platous Udtog (13de Udg.) indtil Asien. Afd. b ligesaa det Vigtigste af Sammes kortsattede Jordbeskrivelse.

Regning. De 4 Regningsarter i ubenævnte og benævnte Tal.

4. Bibliotheket

har siden Juni 1855 modtaget følgende Tilvert.

Sophokles ved N. B. Dorph. Kjøbn. 1852. 2 Dele i 1 Bd.

Lufianos, udvalgte Skrifter, udg. af D. Fibiger. Kjøbn. 1855.

Aristophanes, Fuglene, oversat af F. L. Vibe. Chr. 1856.

Thucydides de bello Peloponnesio. Vol. IV. sect. 3. Ed.

E. F. Poppo. Lips. 1856 (E bibliotheca Græca,
curr. *Jacobs et Rost*).

Ammianus Marcellinus römische Geschichte, übersetzt von
C. Büchele. Stes Bdchen.

C. Plinius Secundus Naturgeschichte, uebers. von C. F. A.
Schott. Stes Bdchen.

Sallustii Catilina et Jugurtha, bearbejdede af C. Müller.
Chr. 1856.

P. Virgilii Maronis Aeneis, bearbejdet af G. F. W. Lund.
1ste Deel. Kjøbn. 1856.

Horats' Oder og Breve, udgivne til Skolebrug af E. v.
Lembcke. Kjøbn. 1855.

Reallexikon des klassischen Alterthums von F. Lübker. 4te
Abtheilung. Leipz. 1854.

L. G. M. Aubert, Beiträge zur lateinischen Grammatik. Chr.
1856. (Univ. Progr.)

Griechische Mythologie von Dr. E. v. Gerhard. 2 Bde. Ber-
lin 1854—55.

Karl Ottfried Müllers Geschichte der griechischen Literatur,
herausgeg. von Dr. C. Müller. 2 Bde. Breslau 1857.

Norske Folkeviser, samlede af M. B. Landstad. Chr. 1853.

Haandbog i dansk-norsk Sproglære af K. Knudsen. Chr. 1856.

Det norske Folks Historie af P. A. Munch. Fra 3die Bindes
7de til 5te Bindes 1ste Hefte. Chr. 1855—57.

- Annaler for nordiſt Oldkyndighed, udgivne af det kgl. nordiſke Oldſkriftſelskab. 2 Bd. Kjøbenhavn. 1852—53.
- Antiquariſt Tidſkrift, udg. af det kgl. nordiſke Oldſkriftſelskab. 3 Bd. Kjøbenhavn. 1846—54.
- Chriſtian den Fjerdes norſke Lovbog, udg. af Fr. Hallager og Fr. Brandt. Chr. 1855. (Univ. Progr.)
- Danmarks Hiſtorie i Hedenold af N. M. Peterſen. 3 Bd. Kjøbenhavn. 1853—55.
- Narsberetning fra det kgl. Geheimearchiv, indeholdende Bidrag til danſt Hiſtorie af utrykte Kilder, udg. af C. F. Wegener. 1ſte Bds. 4de Heſte. Kjøbenhavn. 1855.
- Beckerſ Verdenſhiſtorie, overſ. af J. C. Miife, 3die Udg. 16 Bd. Kjøbenhavn. 1851—56.
- Allgemeine Länder- und Völkerekunde von G. v. Berghauſ. 6 Bde. Stuttgart 1837—44.
- Nordmændenes Religionsforfatning i Hedenold af N. Keuſer. Chr. 1847.
- Den norſke Kirkes Hiſtorie under Katholicismen af N. Keuſer. 1ſte Bd. og 2det Bds. forſte Halvdeel. Chr. 1856.
- De norſke Kloſtres Hiſtorie i Middelalderen af Chr. Lange. 2den Udg. Chr. 1856.
- Lærebog i Verdenſhiſtorien af N. Laſſen, 2 Dele. Chr. 1850.
- Sveriges Förhållanden til Barbareſt-Staterna i Afrika, af J. H. Kreuger. 2 Dele. Stockholm 1856.
- N. W. Böttigerſ Verdenſhiſtorie i Levnetsbeſkrivelſer, fordanſket af N. C. Lund. 1ſte Deel. Kjøbenhavn. 1840.
- Udvikling af de chriſtliche Goveblærdomme af H. N. Clauſen. 2den Udg. Kjøbenhavn. 1845.
- Nyt Magazin for Naturvidenſkaberne, udg. af den ſyſtiografiſke Forening i Chr. ved Chr. Langberg. 8de Bds. 4de Heſte og 9de Bd. Chr. 1855—57.
- Kosmos, eine phyſiſche Weltbeſchreibung von A. v. Humboldt. 3 Bde. Stuttgart 1845—50.

Atlas zu Humboldts Kosmos, herausgegeben von Traugott
Bromme.

Dyriget, en naturhistorisk Lærebog af C. F. Lütken. Kjøbhn.
1855.

Lister over de Studerende, der i Mæret 1854 have tilendebragt
Afgangseramen ved de lærde Skoler i Danmark eller Ud-
gangseramen ved Universitetet i Kjøbhn.

Samme Lister for Mærene 1855 og 1856.

Universitets- og Skoleannaler, udg. af Universitets-Secretairen.
7de Bds. 3die og 4de Hefte. Chr. 1856—57.

Om Revision af Bestemmelserne for Ex. art. 2 Hefter. Chr.
1855—56.

Zeitschrift für Gymnasialwesen, herausgeg. von W. J. G. Mütt-
zell für 1855 u. 1856. 4 Bde. Berlin.

Lærebog i Pædagogik og Didaktik af G. P. Brammer. 2den
Udg. Kjøbhn. 1847.

C. J. Falkmanns Stilistik. 4te Udg. Leipz. 1849.

Skolen og Livet, pædagogiske Betragtninger af Fr. Lange.
Kjøbhn. 1856.

Geschichte der Pädagogik von Karl v. Hanmer. 3te Aufl.
4 Thle. Stuttgart 1857.

Universitetets Marsberetning for 1853. Chr. 1855.

Fortegnelse over Universitetsbibliothekets Tilvæxt i Mæret 1854.
Chr. 1855.

Anden i Naturen af H. C. Ørsted. 3die Udg. Kjøbhn. 1856.

Norsk Maanedsskrift, udg. af P. A. Munch. 2 Bd. Chr.
1856—57.

Ad. Stieler, Handatlas ueber alle Theile der Erde in 83
Karten, eingebunden. Gotha 1854.

Skoleprogrammer.

1. Fra Skoler i Norge.

L. K. Daa, Udsigt over Ethnologien. Chr. 1855.

H. Holmboe, om Skolens Opgave. Bergen 1855.

- H. S. Hammer, Skiens lærde og Realskoles Bogsamling samt Skoleefterretninger. 1855.
- H. G. Müller, Bidrag til Throndhjems Kathedralskoles Historie. Throndhjem 1855.
- J. Dden, om Girkelliniens Deling i *n* ligestore Dele. Christiania 1856.
- H. Holmboe, om Skolens Opgave. Fortsættelse. Bergen 1856.
- F. Lange, Efterretninger om Lillehammer lærde og Realskole. 1856.
- A. Arctander, Efterretninger om privata nya Elementarskolan i Stockholm. Skien 1856.
- G. Müller, Throndhjems Kathedralskoles Bogsamling, 1ste Afd., samt Skoleefterretninger. 1856.
- B. Saxild, Afsnit af en mekanisk Fysik. Kongsberg 1856.
- Efterretninger om Christiania Borger- og Realskole. 1856.
2. Fra 19 danske og 3 flædvigste Skoler for Maren 1855 og 1856.
- Fra Latinskolen i Reykiavik for Maren 1854 og 1855.
- Efterretninger om Pastoralseminariet i Reykiavik. 1856.
- Indbydelseskrift i Anledning af den nye Skolebygningens Indvielse i Ribe den 5te Septbr. 1856.

5. Stipendier og Understøttelse for trængende Disciple.

Kenterne af Kong Carl Johans Stipendiefond ere i begge Skoleaarene anvendte efter Fundatsen til Deling imellem 3 studerende Disciple, hvoraf 2 have nydt 30 og 1 20 Spdlr. Tvende af Stipendiaterne have tillige været Gratister.

Fri Undervisning var af Kirkedepartementet for den første Halvdeel af Skoleaaret 18 $\frac{5}{2}$ $\frac{5}{6}$ tilstaaet 3 studerende Disciple, og

for den anden Halvdeel 4 ligeledes studerende Disciple. For Aaret 18 $\frac{5}{7}$ bevilgedes fri Undervisning for 4 studerende Disciple og 1 af Fællesklasserne i det første Halvaar, hvortil endvidere kom 1 studerende Discipel i det sidste Halvaar.

Sparebanken har fremdeles ydet 100 Spdr. aarlig til Understøttelse for trængende og værdige Disciple af Real- og Fællesklasserne. Derved er efter Fordeling af Skolens Forstanderskab Skolepengene enten for det Hele eller for en Deel dækkede, i det første Aar for 19, og i det andet Aar for 14 Disciple.

6. Uddrag af Skolens Regnskaber.

A. For den egentlige Skolekasse.

	1855.		1856.	
	Spd.	ß.	Spd.	ß.
Indtægt.				
1. Beholdning fra f. A. . .	367.	19.	335.	47 $\frac{1}{2}$.
2. Communens Tilskud . .	700.	—	700.	—
3. Af Dplysningsvæsenets Fond til ordin. Udgifter	1343.	28.	1141.	116.
4. Af samme Fond som Ga- getillæg.	900.	—	1200. *)	—
5. Skolepenge og andre Indtægter af Disciplene	1202.	54.	1301.	63.
6. Testimonier og Kjendelser	16.	—	48.	—
7. Revisionsansvar	—	—	2.	—
	4528.	101.	4728.	106 $\frac{1}{2}$.
Udgift.				
4. Til Lærernes Lønning	3606.	—	3906.	—
2. Til Vedellen	84.	—	84.	—
3. Regnskabsførers Pro- center	83.	105.	85.	108.
	Latr. 3773.	105.	4075.	108.

*) hvoraf 100 Spd. egentlig til andet Halvaar 1855.

	Tranåp. 3773.	105.	4075.	108.
4. Brænde med Transport og Dphugning	101.	66.	162.	82.
5. Forstjellige Udgifter . . .	308.	42.*)	71.	37½.
6. Nye Inventariefager . .	8.	65½.	23.	86.
7. Refusion	1.	15.	—	—
8. Beholdning	335.	47½.	395.	33.
	4528.	101.	4728.	106½.

B. Stipendiefondets Kapital er 2000 Spd. Om Renternes Anvendelse se under Affnit 5. For en af Stipendiaterne var oplagt ved Slutningen af 1855 20 Spd. 29 $\frac{1}{2}$, og af 1856 29 Spd. 112 $\frac{1}{2}$.

C. Bibliotheket.	1855.		1856.	
Indtægt.	Spd.	§.	Spd.	§.
1. Beholdning fra f. N.	40.	15.	43.	28.
2. Renter i Sparebanken	1.	5.	1.	10.
3. Annum af Dphæningsvæse- nets Fond	41.	80.	41.	80.
4. Overført fra Inventariets Konto	—	—	18.	72.
	82.	100.	104.	70.

Udgift.

1. For Bøger	26.	39.	41.	7.
2. Indbinding	13.	33.	11.	76.
3. Beholdning	43.	28.	51.	107.
	82.	100.	104.	70.

D. Til Transport og Vedligeholdelse af de videnskabelige Samlinger havde en Beholdning fra 1854 af 4½ Spd. og et Annum af 10 Spd. Deraf anvendtes i 1855 2 Spd. 15 $\frac{1}{2}$ og i 1856 1 Spd. 66 $\frac{1}{2}$. Beholdningen var ved Udgangen af det sidste Mar 20 Spd. 99 $\frac{1}{2}$.

*) hvoraf 200 Spd. i Leie for Ekselelokalet paa Brestse og 52 Spd. til Inventariets Oppudning.

E. Til Undervisningen i Sang og Gymnastik havez et An-
 nuum af Dphsningzsvæsenets Fond af indtil 100 Spdr.
 Udgiften har været

	1855.		1856.
	Spd.	§.	Spd. §.
1. Til Sanglæreren	32.	—	30. 96.
2. Til Gymnastiklæreren	40.	—	41. 96.
3. Til Inventarium	3.	12.	3. 92.
	75.	12.	76. 44.

Til Universitetet agtes dimitterede:

1. Johan Anton Nærum, Son af Farvermester J. H. Nærum i Skien, født den 16de Septbr. 1838.
2. Lauritz Magnus Salomon Gjør, Son af Sognepræst Fr. Gjør i Bø, født den 2den Mai 1840.
3. Johan Frederik Monrad, Son af Sognepræst K. D. Monrad i Vikedal, født den 24de Juni 1837.

Paa Medlæreres og egne Begne har jeg den Ære herved at indbyde Disciplenes Forældre og Foresatte samt enhver Anden, der har Interesse for Skolen, til ret ofte at bivaane den mundtlige Prove ved den forestaaende Examen, der afholdes overensstemmende med vedsoiede Tabel.

H. J. Hammer.

Label,

hvorefter den offentlige Hovedexamen i Skiens lærde og Realskole
i Juli Maaned 1857 afholdes.

kriftlig Prove.

Onsdag den 1ste Juli.

Kl. 8.	3 Lat. Kl.	} Latinsk Stil.
	2 — —	
	1 — —	
	2 Real —	} Regning.
	1 — —	
Kl. 2.	2 Fælles —	} Retskrivning.
	1 — —	
	3 Lat. —	} Latinsk
	2 — —	
	2 Real —	
2 Real —	Tydsk Stil.	

Torsdag den 2den Juli.

Kl. 8.	3 Lat. Kl.	} Norsk Stil.
	2 — —	
	1 — —	
	2 Real —	
	1 — —	
2 Fælles —		

Dage.	Mundtlig Prove.	
	Formiddag.	Eftermiddag.
<i>Mandag den 6te Juli.</i>	3 Lat. Kl. Græsk. 2 — — } Tydsk. 2 Real — } 1 Lat. — } Historie 1 Real — } 1 Fælles — Religion	3 Lat. Kl. Fransk. 2 Fælles — a Religion. 2 — — b Naturhistorie.
<i>Tirsdag den 7de Juli.</i>	3 Lat. Kl. Arithmetik. 2 — — } Fransk. 2 Real — } 1 Lat. — } Latin. 2 Fælles — a Naturhistorie.	2 Real Kl. } Engelsk. 1 — — } 2 Fælles — a Tydsk. 2 — — b Religion.
<i>Onsdag den 8de Juli.</i>	3 Lat. Kl. Geometri. 2 — — } Norsk. 2 Real — } 1 Lat. — } Religion. 1 Real — } 1 Fælles — Norsk (Læsning).	1 Lat. Kl. } Tydsk. 1 Real — } 2 Fælles — a Fransk. 2 — — b Regning.
<i>Torsdag den 9de Juli.</i>	3 Lat. Kl. Latin. 2 — — } Arithmetik. 2 Real — } 1 Lat. — } Geografi. 1 Real — } 2 Fælles — a Norsk.	2 Lat. Kl. } Religion. 2 Real — } 2 Fælles — b Geografi. 1 — — a Norsk Grammatik og Analyse.
<i>Fredag den 10de Juli.</i>	3 Lat. Kl. Historie. 2 — — } Geometri. 2 Real — } 2 Fælles — a Regning. 1 — — Historie.	1 Lat. Kl. } Fransk. 1 Real — } 2 Fælles — b Norsk.
<i>Lørdag den 11te Juli.</i>	3 Lat. Kl. Tydsk. 2 — — } Geografi. 2 Real — } 1 Lat. — } Norsk. 1 Real — } 1 Fælles — Regning.	Kl. 4. Sang } — 5. Gymnastik } for samtl. Klasser.
<i>Mandag den 13de Juli.</i>	2 Lat. Kl. } Historie. 2 Real — } 1 Lat. — } Arithmetik. 1 Real — } 2 Fælles — b Tydsk. 1 — — Geografi.	3 Lat. Kl. Geografi. 2 — — Græsk. 2 Real — Fysik. 2 Fælles — a Geografi.
<i>Tirsdag den 14de Juli.</i>	3 Lat. Kl. Religion. 2 — — } Latin. 2 Real — } Naturhistorie. 1 — — } 1 Lat. — } Geometri. 1 Real — } 2 Fælles — Historie.	

Ved den mundtlige Prøve begynder Examinationen Kl. 9 Form. og Kl. 3 Efterm.
Torsdag den 16de Juli Kl. 10 Form. sluttet Examen med Oplæsning af Karaktererne.